

61ste VERGADERING. — 11 SEPTEMBER 1936.

Interpellatie van den heer de la Bella.

61STE VERGADERING.

VERGADERING VAN VRIJDAG 11 SEPTEMBER 1936.

(Bijeenroepingsuur 11 voormiddag.)

Ingekomen: berichten van leden. — Behandeling van de interpellatie van den heer de la Bella in verband met de aangekondigde wijziging in de regeling betreffende de steunverleening en de werkverschaffing. — Behandeling en verwerping van de motie van orde van den heer de la Bella c.s. betreffende de wijziging van de huurtoeslag-regeling voor de ondersteunde werkloozen. — Behandeling en intrekking van de motie van orde van den heer de la Bella c.s. betreffende de regeling in zake de vastgestelde standaardloonen voor bepaalde categorieën van ondersteunde werkloozen. — Indiening, behandeling en aanneming van een motie van orde van den heer de Bruijn c.s. betreffende de wijziging der steunverleening voor werkloozen. — Alsnog ingekomen een bericht van een lid. — Mededeeling van de Regeering betreffende een extra uitkeering aan de werkloozen.

Voorzitter: de heer de Vos van Steenwijk.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 42 leden, te weten:

de heeren van Lanschot, Kolff, de Bruijn, Janssen, Schoemaker, Moltmaker, de Gijsselaar, Ossendorp, van Embden, van den Bergh, Werker, Nivard, Steger, ter Haar, de la Bella, mevrouw Pothuis—Smit, de heeren Diepenhorst, Michiels van Kessenich, van Vessem, Ruijter, Fleskens, van Sasse van Ysselt, Hermans, Serrarens, Knottenbelt, Mendels, Andriessen, van Asch van Wijck, van Citters, Danz, Gelderman, Briët, de Savornin Lohman, Otten, van der Hoeven, Anema, Kropman, Polak, Vorrink, de Zeeuw, van Rappard,

en de heer Minister van Sociale Zaken.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter:** Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van leden, die verhinderd zijn de vergadering bij te wonen:

van den heer Janssen de Limpens, wegens andere ambts-bezigheden;

van de heeren de Vlucht en Rugge, als voren;

van de heeren de Marchant et d'Ansembourg en Droogleever Fortuyn.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van de **interpellatie** van den heer **de la Bella** in verband met de aangekondigde wijziging in de regeling betreffende de steunverleening en de werkverschaf-

Handelingen der Staten-Generaal. — 1935—1936. — I.

(Voorzitter e. a.)

ving, tot het houden waarvan verlof is verleend in de vergadering van 9 September 1936 (*Handelingen* blz. 821).

Hierbij zijn tevens aan de orde de **motiën van orde** van den heer **de la Bella c.s.** (*Gedrukte Stukken Eerste Kamer n°. 162*).

De beraadslaging wordt hervat.

De heer **de Bruijn:** Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gisteren met belangstelling geluisterd naar het interessante betoog van den Minister van Sociale Zaken. Ik heb daarbij een oogenblik gedacht aan de mogelijkheid, dat van verdere discussie kon worden afgezien toen Zijn Excellentie zeide, dat zijn maatregelen, voor zoover die verlaging beteekenen, voor de betrokkenen geen nadeel zouden meebrengen.

Tot mijn leedwezen moet ik zeggen, dat Zijn Excellentie er niet in geslaagd is de juistheid van zijn mededeeling aannemelijk te maken, zooals trouwens ook reeds gebleken is uit het woord, dat door ons geacht medelid den heer Droogleever Fortuyn gesproken is. De Minister heeft, dat kon trouwens moeilijk anders, voor ingewijden geen nieuws gezegd. Blijft de hoop, dat Zijn Excellentie, die het overleg met de groote gemeenten bekroonde met eenige concessies, ook voor deze Kamer, welke voor hem geen onbekende is, toegankelijk zal blijken, te meer omdat er, zie ik het wel, op één belangrijk punt naar het schijnt overeenstemming bestaat tusschen den Minister en zijn critici; hierover nl.: het levenspeil van de werkloozen kan, althans mag thans niet worden verlaagd. Ik heb, naar ik meen, de woorden van den Minister juist verstaan. De Minister knikt instemmend. Indien nu duidelijk zou zijn te maken, dat dat levenspeil wél verlaagd wordt door de maatregelen, welke de Minister voornemens is te nemen, dan moet een akkoord verzekerd zijn.

Ik stel er prijs op te verklaren, dat ik van de besproken maatregelen van de Regeering enerzijds met waardeering doch anderzijds met verontwaardiging heb kennis genomen. Allereerst met waardeering. Ik zet dit niet voorop omdat de Minister gisteren, naar mijn meening te recht, aanspraak maakte op waardeering voor wat waardeering verdient; ook zonder dat zou ik begonnen zijn met waardeering uit te spreken voor hetgeen naar ik meen waardeering verdient. Dat betreft in de eerste plaats den nood op het platteland, den nood, die groot was en groot is onder de werkloozen, niet in de laatste plaats ten gevolge van de maatregelen, die in den loop van de jaren door de Regeering, waarvoor deze Minister niet verantwoordelijk is, genomen zijn. De toestand was inderdaad ondraaglijk, als men bedenkt, Mijnheer de Voorzitter, dat op het platteland man en vrouw moeten leven van f 7, resp. f 6,50; f 6,50 krijgt men, als men een reeks van weken, een reeks maanden werkloos geweest is en die in nog groteren nood verkeerden dan toen men werkloos werd. Welnu, bij die f 6,50 komt nu f 0,50. Dit beteekent 3¼ cent per dag en per persoon; dit is niet veel, maar op een bedrag van f 6,50 is het te waardeeren. Daarvoor verdient deze Minister m. i. dank.

Intusschen heb ik mij wel afgevraagd of het, waar in den loop van den tijd zoo herhaaldelijk bezwaar gemaakt is tegen die onderscheiding in 9 klassen, en die onderscheiding tusschen de achtste en de negende klasse nu eigenlijk grootendeels wegvalt, niet beter was geweest maar tegelijk die negende klasse op te heffen. Dit zou waarschijnlijk ook administratief aanbeveling hebben verdiend.

In de tweede plaats de grootere gezinnen, dus die met 4 en meer kinderen. Deze kwamen door de bestaande steunpercentages, ten gevolge mede van de bestaande kinderbijslagen, spoedig aan hun maximum steunbedrag, waardoor zij niet konden profiteeren van de huurbijslagregeling. Zij zaten met andere woorden te spoedig tegen het plafond. Zij hadden dus geen voordeel van de huurbijslagregeling. Doordat nu de steunpercentages ten behoeve van die gezinnen ook voor hen, die meer dan f 15 verdienen, worden verhoogd, krijgen die gezinnen gelegenheid een hooger steunbedrag te ontvangen, tenzij zij getroffen worden, en dit is zeer waarschijnlijk het geval, door de in te voeren standaardloonen. In dat geval zou met de eene hand worden genomen wat met de andere gegeven wordt.

(de Bruijn.)

Dat de Minister een en ander doen wil, dat het in zijn voornemen ligt de rouleering in de werkverschaffing milder toe te passen, alsmede dat hij het plan heeft nog meer levensmiddelen tegen billijke prijzen beschikbaar te stellen, juich ik eveneens toe, waarbij ik er den Minister terloops op mag wijzen, dat hij daarbij opnieuw aandacht zal kunnen schenken aan de vraag, of de kring van hen, die op het oogenblik zg. volksmargarine bekomen, onvermengde margarine, niet kan worden uitgebreid. Op het oogenblik krijgt alleen dat gezin die goedkoope volksmargarine, waarvan de kostwinner drie maanden werkloos is en indien dat gezin uit 6 personen bestaat. De overige werklozen betalen dus voor margarine, die dan vermengd is met natuurboter, pl.m. 150 pct. meer dan zij, die volksmargarine bekomen. De volksmargarine kost 22 cent per pond, de gewone pl.m. 56 cent. Ik weet, dat de Minister met zijn Departement aandacht geschonken heeft en nog schenkt aan dit vraagstuk en dat hierbij het belang van het Landbouwerisisfonds een rol speelt en dus een ander Departement een woord meespreekt, maar dit zou binnen het raam van de maatregelen van den Minister, geloof ik, opnieuw ernstig kunnen worden overwogen.

Ware het nu bij de genoemde maatregelen gebleven, die zoo broodnoodig waren, de Minister zou zonder eenigen twijfel op den dank van het overgrote deel van het Nederlandsche volk hebben kunnen rekenen. Zoo is het intusschen ongelukkigerwijze niet. De Minister, die overtuigd moet zijn en overtuigd is van den noodtoestand, waarin zoogoed als alle werklozen verkeeren, maakt een regeling — ik zal dit aanstonds nader trachten te motiveeren —, waarin verschillende punten zitten, waardoor aan een deel van de werklozen wordt gegeven, wat aan andere, eveneens noodlijdende werklozen wordt ontnomen. En dan gaat het om die twee maatregelen: de intrekking van de huurbijslagregeling en de invoering van de standaardloon.

In de eerste plaats de afschaffing van de huurbijslagregeling. Is daar, abstract gezien, groot bezwaar tegen? Ik antwoord: neen. Door de bijslagregeling en vooral door de toepassing van die huurbijslagregeling zijn de huiseigenaren, vergeleken bij andere crediteuren, in een bevoorrechte positie geplaatst. De rechtsgrond van die bevoorrechtiging boven andere crediteuren is mij nimmer duidelijk geweest. Bovendien — ook in dit opzicht ben ik het met den Minister eens — houdt die huurbijslagregeling zonder eenigen twijfel huurdaling tegen. Want al is het juist, hetgeen de heer de la Bella gisteren opmerkte, dat men rekenen moet met een percentage werklozen, men zou zich vergissen, indien men meende, dat dat percentage constant is samengesteld. Het percentage moge gelijk blijven, maar de werklozen zelf wisselen. Vandaar dat degenen, die getroffen worden door de regeling, invloed kunnen uitoefenen op de hoogte van de huren. Ik denk hier in het bijzonder aan de woningen van particulieren, omdat de arbeiders op de met Overheidssteun gebouwde woningen weinig invloed hebben. Doch die huurbijslag is voor een groot deel van de gesteunden een essentieel deel van hun bestaan geworden en bij het bepalen van de grootte van de steunnormen is o.a. ook met den huurbijslag rekening gehouden. Had die huurbijslagregeling niet bestaan, dan zouden zonder eenigen twijfel die steunnormen hooger zijn geweest. Indien men dus nu raakt aan den huurbijslag, dan raakt men rechtstreeks aan het bestaan van de werklozen. Afschaffing zonder meer of zonder dat afdoende, direct werkende maatregelen genomen worden, beteekent dus vermindering van het steunbedrag, waarvan redelijkerwijze, gegeven de levensomstandigheden van het oogenblik, geen cent meer af kan. Het voornemen van den Minister, van de Regeering leidt er toe, dat bij steunbedragen van tien, twaalf en veertien gulden in de dure groote steden in vele gevallen de ontvangsten met drie gulden zullen worden verminderd, zij het dan, dat — en dat is gisteren naar mijn meening ook van den kant van den Minister te weinig benadrukt —, hoewel er nu, den 13den September, „maar” één gulden voor de groote steden af zal gaan, het voornemen van de Regeering, en in het bijzonder van dezen Minister, is, dat er in Mei nog eens twee gulden van dit schamele bedrag wordt afgetrokken. Men vergist zich dus, indien men alleen aandacht schenkt aan wat er op 13 September staat te gebeuren.

Welnu, ik zeide reeds: van deze steunbedragen kan redelijkerwijze niets meer af. Ik sluit mij ten deze geheel aan bij het betoog van den heer de la Bella. Wij zijn toch allen, ieder op zijn wijze, vertegenwoordigers van het volk, wij worden geacht te kennen, wat er onder het volk leeft en welke nooden en behoeften er zijn, maar wie van ons durft, dien werklozen voorrekenen, dat zij nog één of enkele guldens kunnen missen van deze bedragen? Wie durft hun voorrekenen, dat zij met het bestaande er kunnen komen? De Minister — en daarover verheug ik mij — spreekt trouwens die redeneering niet tegen. Men kan dus zeggen — ik constateer het met genoegen, ook na wat de Minister gezegd heeft —, dat deze verlaging nu zedelijk ontoelaatbaar moet worden geacht. Het gaat om menschen, om menschen zooals wij allen menschen zijn, met onze geestelijke, cultureele, moreele en materiele behoeften en verantwoordelijkheden.

De huren moeten omlaag, aldus de Minister. Uitstekend! Doch geldt die leuze alleen de werklozen of draagt het vraagstuk een algemeen karakter? De Minister beaamt dit uiteraard. Maar, Mijnheer de Voorzitter, mag men dan de werklozen gebruiken als middel, als incidenteel middel om dit algemeene doel te bereiken?

De Minister — en dat verheugt mij — heeft zijn hart verpand aan het groote gezin.

De huurbijslag was bedoeld, aldus de Minister, om de groote gezinnen te helpen en hij noemde het een ernstige fout, dat door deze huurbijslagregeling de groote gezinnen niet worden geholpen. Dat is zoo, ik heb er zoo juist op gewezen, doch het steunen, het helpen van die groote gezinnen heeft met de opheffing van den huurbijslag niets te maken, omdat de groote gezinnen ten gevolge van het systeem, waarvoor deze Minister niet verantwoordelijk is, van deze huurbijslagregeling niet geprofiteerd hebben.

Huurverlaging? Uitstekend! Als het op een redelijke wijze kan, d.w.z. als ook de hypotheekrente, de gerechtvaardigde aanspraken van de huiseigenaren niet al te zeer in het gedrang komen. Welnu, Mijnheer de Voorzitter, dat de huurbijslag voor de werklozen wordt afgeschaft, acht ik alleen toelaatbaar, indien gelijktijdig afdoende maatregelen worden getroffen, waardoor of de steun met een gelijk bedrag wordt verhoogd, of de huren met een gelijk bedrag worden verlaagd. Dat is trouwens de eenige consequentie, die ook getrokken moet worden uit het betoog van den Minister: dat op dit oogenblik aan de positie van de werklozen niet mag worden getornd, en het doet mij leed, dat het standpunt van den Minister geen enkelen waarborg biedt, geen enkelen.

Dertien September gaat de nieuwe regeling in en ik zeide reeds, de tweede verlaging komt dan in Mei. Durft de Minister nu te verzekeren, dat op den 13den September al de door hem genoemde mogelijkheden verwezenlijkt zullen zijn, dat het complex van maatregelen, dat te zamen moet leiden tot het voornemen van de Regeering om die werklozen niet te dupeeren, op den 13den September, den fatalen dag, voor elkaar zal zijn? Dat kan hij niet verzekeren. Dus dat beteekent steunverlaging, dat beteekent verslechtering van de positie van de werklozen, een verslechtering, welke ook door dezen Minister onmogelijk wordt geacht.

Zullen de voornemens van den Minister überhaupt realiseerbaar zijn? Wij weten het niet. De medewerking tot huurverlaging is noodig van de gemeentebesturen en de particuliere woningbezitters. Zal die medewerking er komen, en, zoo ja, in hoeverre zal zij er komen? Wij weten het niet. Een gedeeltelijke of onvoldoende verlaging is geen oplossing. Doch welke waarborg is er, dat, na afschaffing van den huurbijslag, er een passende huurverlaging komen zal? Doch één ding staat vast. Op 13 September gaat de verlaging in en ook staat vast, dat de Minister op 13 September de zaak niet voor elkaar heeft. Dus worden de werklozen en hun gezinnen de dupe van de afschaffing van deze huurbijslagregeling.

De huren van de zg. woningwetwoningen zullen ter zijner tijd, nemen wij aan, na het betoog van den Minister, evenredig aan de steunverlaging worden herzien. Dat beteekent, dat de

(de Bruijn.)

huren van al die woningen worden verlaagd, dus ook van de 70 pct. nog werkenden. Nu zou ik willen vragen aan dezen Minister, die, toen hij nog lid van deze Kamer was, specialiteit was in financiën: waarop worden die extra onkosten van die 70 pct. nog werkenden verhaald?

De Minister wil een redelijke huurverlaging bevorderen. Wat is redelijk? De Minister heeft het zelf gevoeld. Hij kon daar, volkomen begrijpelijk, geen antwoord opgeven. Redelijk is in het systeem van den Minister wat gemeentebesturen en misschien straks kantonrechters voor redelijk houden, en ik acht het mogelijk, dat tusschen de opvattingen van sommige gemeentebesturen en misschien straks kantonrechters en van den Minister meer dan eens ernstig verschil van meening kan bestaan over wat redelijk is. Dan zal misschien de één niets, geen verlaging redelijk oordeelen, en de Minister misschien van oordeel zijn, dat de huur met een gulden moet worden verlaagd. In het systeem van den Minister zit geen zekerheid. Heel de redeneering van den Minister is, als men wil, toekomstmuziek.

Doch ik herhaal: 15 September gaat de verlaging in.

Nu zou men misschien over dien datum heen kunnen stappen, indien het slechts enkele menschen gold. Doch zelfs dan zou het nog — de moralist zal dat willen beamen — onrecht zijn en in strijd met de Christelijke liefde, al geldt het slechts één mensch. Maar men zou dan misschien geneigd zijn daar gemakkelijker overheen te stappen. Doch het betreft niet slechts enkele menschen. Uit de cijfers, zooals die gepubliceerd zijn over de situatie te Rotterdam, blijkt, dat het gemeentebestuur een voorloopig onderzoek heeft ingesteld, betrekking hebbende op 1482 willekeurig gekozen zg. steunposten. Het is een beetje koud uitgedrukt. Nu blijkt, dat van die 1482 personen 896 een steunverlaging zullen moeten ondergaan. En van die 896 ondergaan er 666 een verlaging van een kwartje tot f 1,50. Men heeft dus de voornemens van de Regeering in hun geheel genomen. Tweehonderd en een van f 1,75 tot f 2,75, 21 van f 3 tot f 4,25 en twee van f 5 tot f 5,25. Verhoogd worden 37 „posten”, te weten: 32 gaan vooruit van 25 cent of f 1,50 en vijf van f 1,75 tot f 3; ongewijzigd blijven 544.

Daar blijkt uit, dat van de 1482 er circa 900 getroffen worden door de afschaffing van de bijslagregeling. Nu moet, Mijnheer de Voorzitter, de Minister bij nadere overweging en misschien gehoord ook deze discussies, zien, dat de realisering van zijn overigens te waardeeren streven tijd vraagt. Welnu, laat dan de Minister dien tijd nemen. Waarom moeten de voorgenomen maatregelen nu halsoverkop worden doorgedrukt?

De Minister wil, omdat hij — te recht — het levenspeil van den werklooze niet wil aantasten, vervolgens iets goedmaken met verdere verstrekking van goedkope levensmiddelen. Allereerst wil de Minister vleesch in blik geven. Hier moet tweeërlei worden opgemerkt. In de eerste plaats, dat dat werkelijk niets nieuws is. Er werd de laatste jaren vleesch in blik verstrekt, zooveel men maar wilde. Ik heb persoonlijk in een andere qualiteit heel wat gedaan om te bevorderen, dat de daarvoor in aanmerking komende werkloozen dat vleesch afdamen. Een verbetering tegenover een andere verslechtering — want anders heeft dat argument geen betekenis in den mond van den Minister — is het dus niet. In de tweede plaats, Mijnheer de Voorzitter, dat vleesch in blik wordt niet om niets verstrekt, maar de gesteunden moeten het kopen en het kost — althans het kostte — 35 cent per blik. En indien men zich nu herinnert, waarmee ik begonnen ben, nl. welke steunbedragen men ter beschikking heeft om zeven dagen van te leven, d. w. z. wonen, kleeden, voeden, dekken, dan zal men begrijpen, dat 35 cent voor die gezinnen soms een kapitaal beteekent. Dat is ook de grond, waarom men waardeering kan hebben voor die 50 cent, die de Minister toevoegt aan de negende steunklasse. Het is zeer droevig, indien men zeggen moet, dat vleesch ook voor dien naar onze begrippen inderdaad lagen prijs voor de meesten een luxe is, dat er voor de meesten geen geld is om vleesch te kopen.

Ik zal direct in ander verband een briefje voorlezen van een werklooze, dat ik een dezer dagen ontving. De vleeschverstrekking, dit wil ik maar betoogen, is geen compenseerend middel.

Zoo bedoelt de Minister het toch, zoo moet hij het bedoelen, maar door de feiten is het geen compenseerend middel tegen de inkomstenverlaging.

Men wil wel, zoo heb ik gelezen, ook nog soep en vetten beschikbaar stellen. De bedoeling is hier weer uitstekend en verdient alle waardeering doch het compenseert de verlaging niet, omdat er veelal geen geld is voor die uitgave. De uitgave voor vleesch, vet, enz. vormt slechts een zeer klein deel van het budget van de vrouw van een werklooze, die met een zeer minimaal bedrag, de Minister weet het, moet rondkomen. Men kan ook met de beste bedoelingen nog heel wat andere zaken goedkoop ter beschikking stellen van de werkloozen, maar het heeft geen feitelijke betekenis, omdat de menschen geen geld hebben om het te kunnen kopen. Vandaar, hoe goed de bedoeling van den Minister ook is, in de practijk kan hij met dat voornemen toch geen resultaat boeken, omdat de menschen, althans velen van hen, geen geld hebben om het te kunnen kopen. Maar daarmee vervalt dan ook de geheele opzet van den Minister, een opzet, die, ik herhaal het, is ingesteld op geen feitelijke verslechtering van de werkloozen. En indien dat zoo is, en ik doe mijn best om dat den Minister aannemelijk te maken, dan kan dat onheil nog worden voorkomen door de geheele huurbijslagregeling, op het oogenblik althans, niet af te schaffen, maar eerst de daarvoor gewenschte en waarlijk compenseerende maatregelen te nemen, waarvan ook de Minister, en niet de Minister alleen, de overtuiging hebben kan, dat zij waarlijk zullen compenseeren.

De tweede maatregel van den Minister geldt de instelling van de standaardloonen. Het is schijnbaar de bedoeling, Mijnheer de Voorzitter, om de niet bona fide, zoo men dat noemt, gesteunden uit de steunregeling te verwijderen. Als met de afschaffing van de huurbijslagregeling, is de bedoeling van den Minister weer goed. Het komt de belangen van de waarlijk bona fide vakarbeiders ten goede, indien men menschen onder de steunregeling brengt, die eigenlijk geen bona fide arbeiders zijn. Ik heb niets tegen petroleumventers, maar indien iemand voor zich zelf een tijdlang petroleum vent en hij ziet kans een oogenblik in dienstverband te komen, misschien mede met de bedoeling om onder de bepalingen van de steunregeling te vallen, dan is hij naar de gebruikelijke begrippen geen bona fide vakarbeider.

Men zegt, dat hier en daar van de steunregeling misbruik wordt gemaakt. Ik zal de eerste zijn om de maatregelen te bevorderen, waardoor die misbruiken worden opgeheven, maar deze maatregel van den Minister treft niet alleen de niet bona fide, neen, hij treft alle arbeiders, dat wil practisch zeggen: de vakarbeiders, de beroepsarbeiders, die dikwijls jaren van vooropleiding en scholing hebben gehad, menschen in de kracht van hun leven, menschen van 25, 30, 35, 40 jaar; die nu worden — ik neem aan ongewild — door dezen Minister gedeclasseerd tot beroepsloozen, zoo worden ze genoemd.

Ik kan mij niet voorstellen, dat dat de bedoeling van dezen Minister van Sociale Zaken zijn kan. Hij zou daarmee aantasten een van onze beste en verhevenste volksgoederen, dat is de eigenwaarde van ons volk. Men heeft den Minister naar het schijnt, gezegd: een arbeider die 4 jaar werkloos is, komt niet meer in zijn vak terug, en deze zegsman schijnt uit de diamantindustrie te komen. Ik twijfel er geen oogenblik aan, dat deze mededeeling is gedaan, maar is deze mededeeling zóó universeel, is die zóó algemeen, dat men daardoor een regeling mag maken als nu de Minister voorstelt, een regel zonder eenige uitzondering?

Laat het waar zijn, ik kan het niet beoordeelen, dat voor de diamantindustrie iemand, die 4 jaar niet gewerkt heeft, niet meer in staat en bekwaam is om in het diamantvak te werken. Maar wel weet ik, dat die bewering in het algemeen en theoretisch en practisch onhoudbaar en onjuist is.

Waarom kan een timmerman, een metselaar, een schilder, een metaalbewerker, een meubelmaker, een kantoorbediende, een man van, zooals ik zeide, 30—35 jaar, na 4 jaar werkloosheid, zijn oude werk niet meer verrichten? Geen mensch, die ter zake kundig is, zal dat met feiten en bewijzen kunnen staven. Het zou wel een uitermate hopeloos geval zijn, als

(de Bruijn)

men dat perspectief aan de in de volle kracht van hun leven werkloos gewordenen zou meenen te moeten openen.

De Minister is mijns inziens ten deze op al te eenzijdige adviezen afgegaan, doch daardoor is zijn maatregel een betreurenswaardige misgreep geworden, welke de gezonde ziel van ons volk treft. En ik zou daarom, om dezen reden, als men wil den psychologischen kant van het geval, reeds den Minister allerdringendst willen verzoeken alsnog op zijn voornemen terug te komen.

Er zit ook nog een materiele kant aan het geval. Wij zijn het er langzamerhand over eens geworden, dat een verlaging voor de werklozen onaanvaardbaar is, óók al is die nog zoo gering, indien daar geen compenseerende maatregelen tegenover staan; er kan geen cent van den steun meer af. En nu worden de groote gezinnen, die den Minister zoo na aan het hart liggen, door die standaardloonregeling weer in het bijzonder getroffen.

Ik mag dat met een voorbeeld uit de groote steden demonstreeren.

De dubbel uitgetrokkene (man en vrouw) ontvangt f 11. ook bij een verdienste van zeg f 36 per week. Al bepaalt men het standaardloon voor dien man op f 20 per week, dan nog blijft die man zijn f 11 houden.

Nu het tweede voorbeeld.

Een werklooze, huisvader met 10 kinderen, een vakman, die f 30 loon per week verdient, ontvangt thans als maximum uitkeering f 21 per week. Let wel, Mijnheer de Voorzitter, voor 12 menschen. Bepaalt men, zooals uit het voorstel van den Minister volgt, het standaardloon van dien man op maximaal f 23 per week, dan wordt de steun van dien man met 10 kinderen verminderd met f 2,50 per week. Die man verwoont met zijn 10 kinderen ten minste f 6 per week. Dat beteekent dan, dat in dat gezin per hoofd en per dag 15 cent overblijft voor de betaling van alles.

Dat is nu de practijk. Daartoe leiden nu de voornemens van den Minister.

Ik neem onmiddellijk aan, dat de Minister deze consequentie niet heeft voorzien, anders zou hij — ik ben er, afgaande op zijn betoog van gisteren, stellig van overtuigd — niet met deze voorstellen zijn gekomen.

Is het nu, dit alles bekend zijnde, niet te verklaren, dat de publicatie, gedaan namens dezen Minister, in het land groote onrust gebracht heeft en moest brengen? Een onrust, die zich op twee tijdstippen voordoet: nu — en men moet weten, wat er leeft in het land om de beteekenis daarvan te kunnen beseffen — en in de maand Mei weer een keer.

Mijnheer de Voorzitter! Dat kan ook ons land op den duur niet verdragen!

Op grond van al de genoemde overwegingen acht ik èn afschaffing van den huurtoeslag èn de invoering van de standaardloonen zóó funest, dat ik, ware deze zaak aan de orde bij de behandeling van het betreffende hoofdstuk der begrooting, zonder twijfel tegen de begrooting zou stemmen.

Waarop steunt nu het standpunt van den Minister met betrekking tot die twee gecritiseerde maatregelen?

Heeft de Minister in het land bijval gevonden? Ik weet wel: een Minister kan zich daar koud van afmaken; wat kan hem het volk schelen! Deze Minister doet dat niet, vandaar dat ik er op wijs.

Waar vindt de Minister bijval voor de door hem aangekondigde maatregelen? In de pers misschien? Behoudens één uitzondering, die eigenlijk geen uitzondering meer is, het blad — welks naam ik overigens niet noemen zal en dat trouwens elke ingewijde kent —, dat vóór elken maatregel is, waardoor de arbeiders gedupeerd worden, vindt de Minister in de pers geen steun, ook niet in de pers van onze Protestantsch-Christelijke landgenooten. De groote gemeenten? De Minister vindt er geen steun bij. De Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten? Kan de maatregelen van den Minister niet aanvaarden. De Woningraad? Tegen de maatregelen van den Minister. De vakcentralen? Tegen de maatregelen van den Minister, zelfs de vakcentrale, die den Minister het naast staat, zij het niet de grootste.

Vaart de Minister in deze zoo uitermate belangrijke zaak niet al te veel op een door hem zelf gemaakt compas? Indien aan de alom geoeffende critiek waarde kan worden toegekend, dan mag in allen ernst, in het belang van het land — dat ook elken volksvertegenwoordiger toch ter harte moet gaan — aan dezen Minister worden geadviseerd: voer de voornemens ter zake van den huurbijslag en de invoering van de standaardloonen niet uit.

Ik ken het antwoord van den Minister: dat beteekent, dat het geld kost, als ik die verbeteringen handhaaf en de verslechteringen niet invoer.

Kost, zoo zou ik allereerst willen opmerken, een algemeene huurverlaging, door den Minister nagestreefd, geen geld? Wat kost het, als de Minister de noodzakelijke verbeteringen handhaaft? Ik schat het op twee millioen; ik weet het niet precies, het kan een kwartje meer zijn of minder, maar ik schat het op twee millioen. Kan dat bedrag niet gevonden worden? Hoeveel posten vallen er niet tegen en het land gaat toch zijn gang? Als straks voor een bepaald doel geld noodig is — ik denk aan defensie —, als men mij duidelijk kan maken, dat het in het belang van land en volk noodig is, dan zal ik mijn steun en mijn stem daaraan niet onthouden. Er moest 25 millioen zijn voor Indië. Ze zijn er gekomen. Laat dit nu 2 millioen kosten; wie van ons zal durven beweren, dat daarmee de financiën van ons land vastloopen, precies door deze 2 millioen? Het gaat om menschen, Mijnheer de Voorzitter, en nu moge ik een kort stukje voorlezen uit dien brief, waarop ik zoo juist doelde, een van de vele jammerbrieven, die de Minister ook wel zal ontvangen:

„Begrijpt u wat het is 5 jaar zonder werk te zijn, steeds afhankelijk van anderen, als men zijn vak goed verstaat, een goede broodwinning heeft gehad, en ruim 5 lange jaren armoede te lijden met een schamel steunbedrag. Ik weet het, er zijn er met minder, maar ook dat doet mij pijn. Maar ik weet ook, dat mijn vrouw en kinderen te kort komen. Weet u wat het is, drie jaar lang de afvalgroenten te moeten halen, waar heel veel werk aan is om er bruikbaar uit te zoeken. De goedkoopste aardappelen te eten, steeds oud brood van 3 à 4 dagen te eten, met 's Zaterdagavondsvonds voor het heele gezin 2 ons worst van 4 en 6 cent per ons? Weet u wat het is om na de eerste dagen van de week wat dunne jus van Regeeringsmargarine te hebben over het eten, Vrijdag en Zaterdag wat warm water in plaats daarvan?”

Ik zal dien brief niet verder voorlezen; verder heeft de schrijver het er over, wat hij moet doen bij ziekte, bij bevalling van zijn vrouw, enz.

Ik kan mij voorstellen, dat wij in onze beslommingen van elken dag aan deze feiten uit het werkelijke leven niet altijd evenveel aandacht kunnen schenken, maar dat is de realiteit en die realiteit moet ook de Regeering en in het bijzonder dezen Minister van Sociale Zaken niet ongeroerd laten.

De vorige week heeft in onze bladen een bericht gestaan over een Engelschen rechter, die, vóórdat hij in de practijk van de rechtspraak trad, zich acht dagen in een gevangenis liet insluiten, om naar lichaam en ziel te kunnen aanvoelen wat het beteekent tot gevangenisstraf veroordeeld te worden. Hij wilde niet straffen vóórdat hij zelf het lot van een gestrafte had ondergaan. Het ware misschien goed, dat in dezen tijd een Minister van Sociale Zaken, vóórdat hij zijn ambt aanvaardt, eerst eens 8 dagen met zijn gezin het lot van een gehuwden werklooze zou trachten te dragen, zou probeeren om met eenige centen per dag en per persoon alles te betalen wat een mensch noodzakelijk noodig heeft om te bestaan. Deze Minister zou naar mijn meening dan zeer waarschijnlijk niet gekomen zijn met de maatregelen, die hij nu voornemens is te nemen. Het gaat om groote belangen; deze quaestie is hoogst ernstig; de belangen van ons volk en van ons land zijn stellig ten nauwste betrokken bij de maatregelen, die door den Minister zijn genomen.

Ik zou den Minister willen adviseeren als conclusie van mijn betoog: Excellentie, weest verstandig, weest een goed Minister, weest een vertrouwensman ook van het volk en kom alsnog terug op uw voornemen om den huurbijslag af te schaffen en het standaardloon in te voeren; gij bewijst land en volk daarmee een dienst.

61ste VERGADERING. — 11 SEPTEMBER 1936.

Interpellatie van den heer de la Bella.

(de Bruijn e. a.)

Het is begrijpelijk, dat de heer de la Bella na zijn repliek de Kamer verzocht heeft zich uit te spreken in den vorm van twee moties.

"Ik ben dat met hem ook van oordeel. Ik meen, dat het ook den Minister aangenaam moet zijn te weten, hoe de Kamer over deze zaak denkt, nu de Tweede Kamer nog geen gelegenheid heeft gehad zich uit te spreken.

Intusschen meen ik, dat de twee moties niet geheel kloppen op den inhoud van zijn betoog en zeker niet op den inhoud van mijn betoog. In de eerste plaats vind ik, dat de eerlijkheid gebiedt, dat, indien de Kamer zich uitsprekt over deze zaak, een uitspraak, die dan in het land bekend wordt, ook moet blijken, hetgeen uit het betoog van den geachten interpellant gebleken is, dat er waardeering is voor de door den Minister voorgenomen verbeteringen.

Mijn tweede bezwaar tegen de motie is, dat de Regeering slechts wordt uitgenoodigd om die twee wijzigingen in nadere overweging te nemen. Dat gaat mij niet ver genoeg. De heer de Savornin Lohman schijnt dat zóó grappig te vinden, dat hij er om lacht, maar als conclusie van mijn betoog zal dat toch niet vreemd zijn. Indien men erkennen moet, dat er van den steun niets meer af kan, omdat men dan onrechtvaardig wordt, dan moet men concluderen, dat de nieuwe regelingen niet mogen worden ingevoerd, tenzij daar direct compenseerende maatregelen tegenover staan. Het is om die redenen, Mijnheer de Voorzitter, dat ik, in overleg met mijn fractiegenooten, de eer heb de Kamer een motie aan te bieden, die ik hierbij op uw bureau deponeer.

De Voorzitter: Door de heeren de Bruijn, van Lanschot, Janssen, van Sasse van Ysselt en Andriessen wordt voorgesteld de navolgende motie van orde:

De Kamer, kennis genomen hebbende van de voornemens der Regeering in zake wijziging der steunverleening voor werklozen, alsmede van de daarover gevoerde beraadslaging;

van oordeel:

1. dat, gezien den nood ten plattelande, het tarief van de steunverleening in de 9de klasse terecht met f 0,50 per week is verhoogd;

2. dat evenzeer als juist moet worden beschouwd de verhooging van de maximum percentages der steunverleening voor een aantal gevallen, zulks om aan de groote gezinnen eenigszins tegemoet te komen;

3. dat voorts het voornemen der Regeering tot intrekking van den huurbijslag in beginsel toejuiching verdient;

dat echter, door vooralsnog ontbreken van compenseerende maatregelen deze intrekking of gedeeltelijke intrekking nagenoeg uitsluitend en zeker aanvankelijk ten laste zou komen van de minst draagkrachtigen, de werklozen;

dat dit ook naar het oordeel van de organen, bij de uitvoering der steunverleening betrokken, met name de besturen der groote gemeenten, voor de door dezen maatregel getroffen een ondragelijke verzwaring van hun toestand zou beteekenen; terwijl voorts, in zoverre de maatregel beoogt tot huurverlaging te komen, het vraagstuk een algemeen karakter draagt, niet voor werklozen alleen, doch evenzeer voor de nog werkenden, en mitsdien niet incidenteel bij een wijziging der steunregeling voor werklozen kan worden opgelost;

4. dat ten laatste de voorgestelde invoering van standaardloonen voor langdurig werklozen weliswaar te billijken valt voor gesteunden, die ook vroeger niet tot de erkende groepen van vakarbeiders behoorden, doch de overigen onverdiend declassert en bovendien de verhooging der maximum percentages in vele gevallen juist voor de groote gezinnen illusoir maakt;

geeft haar instemming te kennen met de sub 1 en 2 genoemde maatregelen;

dringt er bij de Regeering met klem op aan de regeling van de standaardloonen, behoudens de vorengenoemde beperking, niet in te voeren en de uitvoering van haar voornemen met be-

Handelingen der Staten-Generaal. — 1935—1936. — I.

(Voorzitter e. a.)

trekking tot den huurbijslag op te schorten totdat door afdoende maatregelen de noodig geoordeelde huurverlaging bereikt is;

en gaat over tot de orde van den dag.

Ik stel voor, deze motie van orde te behandelen tegelijk met deze interpellatie.

Daartoe wordt besloten.

De heer Diepenhorst: Mijnheer de Voorzitter! Terugziende op het gisteren gevoerde debat, meen ik met voldoening te mogen constateeren, dat dit niet droeg dat bittere, voor de Regeering krenkenke karakter, hetwelk aan de agitatie buiten het Parlement veelszins verbonden is geweest. In die campagne, buiten de Staten-Generaal gevoerd tegen de aangekondigde maatregelen, werd strijk en zet geklaagd over het cynisme en de harteloosheid van de Regeering. In die campagne kwam de onrechtvaardige beoordeeling van de Regeeringsmaatregelen wel zeer teeknend tot uiting in het woord, dat een overigens bezadigd sociaal-democratisch Tweede Kamerlid in de zitting van den gemeenteraad van 3 September te Rotterdam zich veroorloofde, toen hij meende te mogen zeggen:

„Logisch zou zijn, dat men den werklozen na vier jaren een verhooging van steun gaf, maar deze Regeering geeft ze een vermindering en werpt ze op den hoop, waar op de vuilnisman zekere ingrediënten deponceert.” z z z

Een klank, die dezen toon ook maar in de verste verte evenaart, is in het debat van gisteren niet vernomen. De inzet van den geachten interpellant was gematigd. Dat van de parlementaire sfeer, dat van de omgeving der Eerste Kamer een louterende, verheffende invloed uitgaat, mag als de eerste winst van dit debat worden geboekt. Intusschen, al is de inzet veel gekuischter geworden, de toon gematigder, toch doet dit niets af aan den omvang van de oppositie, den omvang van het verzet, dat in deze Kamer evenals daarbuiten tegen de Regeeringsmaatregelen is blijven bestaan. Deze oppositie spitst zich met name toe tegen de voorgenomen vermindering en afschaffing van den huurbijslag. Elf van de dertien vragen van den geachten interpellant zijn aan dit onderwerp gewijd en het zij mij ook vergund daarover eenige opmerkingen te maken. De oppositie tegen de vermindering, tegen de afschaffing van den huurbijslag is groot, komt uit verschillende hoek, maar eenheid is daarin toch eigenlijk weinig te ontdekken. Hoe verschillend de visie is op de vermoedelijke werking van die afschaffing van den huurbijslag, blijkt uit het feit, dat van de zijde van een groot deel van de vakorganisaties, van de zijde van den Woningraad, van de zijde van de Sociaaldemocratische Arbeiderspartij en ook uit anderen hoek die vermindering, die afschaffing van den huurbijslag wordt veroordeeld, omdat men daarvan ducht een onduidbare benadeeling van den huurder van de woning. Echter is het merkwaardig, dat van den kant van de georganiseerde huiseigenaren, dat van de zijde van het hypotheccair krediet eveneens ernstige bezwaren tegen dezen maatregel worden ontwikkeld, maar op dezen grond, dat van den aangekondigden maatregel de huurder zal profiteren en daarentegen de positie van den huiseigenaar bedenkelijk zal worden verzwakt. Die verschillende visie op de vermoedelijke werking maant reeds aan tot groote omzichtigheid in de beoordeeling van het aangekondigde. Het valt niet te ontkennen — en dit wil ik op den voorgrond stellen —, dat in de voorgestelde afschaffing van den huurbijslag zeer zwakke plekken zijn aan te wijzen.

Een bewondering van deze maatregelen zal door den heer Minister niet worden geëischt. Ik geloof ook niet, dat hij zelf ze bewondert. Maar ik voeg er aanstonds aan toe, de huurbijslag, gelijk die thans bestaat, wordt veel minder bewonderd en heeft zeker geen recht op bewondering. Het hoofdmotief voor de Regeering is om door vermindering, later afschaffing, weg te nemen de misbruiken, die allengs het verleenen van den huurbijslag hebben omgeven, met name den remmenden invloed, die er van op de huurverlaging uitgaat. Dat misbruiken bestaan ten aanzien van den huurbijslag wordt door deskundigen niet

(Diepenhorst.)

ontkend. De heer de Bruijn heeft er in zijn zooveen gehouden redevoering op gewezen en niet slechts deze Minister, maar ook zijn ambtsvoorganger de heer Slotemaker de Bruïne heeft meermalen van zijn bedenkingen blijk gegeven. Een deskundige als de hoofdinspecteur van de Volkshuisvesting, de heer van der Kaa, heeft bezwaren ontwikkeld en nog onlangs werd in het nummer van 13 Maart van het tijdschrift *De Ingenieur* een betoog geleverd door ir. van Benzeekom, waarin deze conclusie voorkwam, dat de huurbijslag tot ontvolking van de goedkope woningen heeft geleid.

Bezwaren tegen den huurbijslag, zooals hij thans geregeld is, bestaan ongetwijfeld en de groote grief is, gelijk ook door de Regeering is aangegeven, dat hij een remmende werking uitoefent op huurverlaging. Al wordt dit toegegeven, toch mag geen voet worden gegeven aan de gedachte, dat die remmende kracht ten aanzien van de huurverlaging in hoofdzaak zou uitgaan van den huurbijslag. Daar zijn andere factoren, welke deze huurverlaging sterk belemmeren. Ik denk met name aan de enorme lasten, die de huiseigenaar heeft te dragen; ik denk niet het minst ook aan de zware Overheidslasten, die hem worden opgelegd. En nu mag ik niet verhehlen, dat het niet geheel bevredigt, dat van de zijde der Regeering hier wordt aangekondigd een aanpakken van het vraagstuk der huurverlaging, incidenteel, voor een bepaalde groep, langs een omweg, zonder dat daarmee voldaan wordt aan de verwachtingen, die gewekt werden door de ministerieele verklaring van 5 Maart van dit jaar bij de behandeling van de interpellatie-de Visser aan de overzijde, toen door den Minister zijn bekende woord is gesproken, dat aan huurverlaging daadwerkelijk niet zou worden gedaan vóór het ontwerp-vaste lasten de Kamers zou zijn gepasseerd en tot wet zou zijn verheven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat de Minister gisteren in zijn antwoord aan den geachten interpellant voldoende duidelijk heeft aangetoond, dat hem in geen enkel opzicht blaam treft in den zin, als hem die blaam is toegedeeld in en buiten de Kamer, alsof hiermede het gegeven woord niet zou zijn nagekomen. Het was een opportunitaire reden, die hem er toe dwong te zeggen: eerst moet dat ontwerp worden afgehandeld en daarna zal ik komen met maatregelen ten opzichte van de huurverlaging. Opgeschroefd acht ik dan ook de verwijten, die zoo sterk buiten de Kamer tegen den Minister zijn geuit, verwijten van woordbreuk, trouweloosheid. Maar al was de Minister volkomen gerechtigd om te handelen gelijk hij nu gehandeld heeft, toch neemt dit niet weg, dat daarmee toch niet aanwezig is het verband tusschen huurverlaging en verlaging van Overheidslasten, zooals dit oorspronkelijk aanwezig was, en dat loslaten van het verband maakt de positie voor den huiseigenaar uiteraard moeilijk. Daarom zou ik den Minister een vraag willen stellen, een vraag, die bij zijn antwoord in eerste instantie nog niet voldoende is beantwoord, n.l.: beteekent het feit, dat gij thans gekomen zijt met dezen maatregel, met het aanpakken van het vraagstuk der huurverlaging, dat het verband tusschen huurverlaging en vermindering van de Overheidslasten geheel wordt losgelaten, of dat de volgorde slechts wordt gewijzigd?

In den kring van de huiseigenaren, in de kringen van het georganiseerde krediet, van hypotheecaire crediteuren, met name van hypotheekbanken, van levensverzekeringmaatschappijen, bestaat bezorgdheid over deze incidenteele huurverlagingsspoging langs een omweg en wordt de vrees gekoesterd, dat daarvan aan den particulieren eigendom niet onbetekenende schade zal worden toegebracht. Over de aanranding van de belangen van den huizeigendom, over de gevaren van de verder gaande waardevermindering van het huizenbezit, een zoo belangrijk onderdeel van ons nationaal volksvermogen, mag waarlijk niet lichtvaardig worden heengestapt.

De geachte heer interpellant heeft dat begrepen en in één van zijn 13 punten heeft hij dan ook een zeker eeresalut aan dat particuliere huizenbezit gebracht, wanneer hij in punt 9 de vraag aan den Minister stelt, of deze „voornemens (is) maatregelen te treffen om de daarvoor in aanmerking komende particuliere huiseigenaren in staat te stellen de huren te verlagen in overeenstemming met den eventueel daarna af te schaffen of te verminderen huurtoeslag”.

Het siert den geachten interpellant, dat hij in deze negende vraag aan de particuliere huiseigenaren heeft willen denken. Het wil mij echter voorkomen, dat wij hier toch staan, gezien de andere vragen, gezien de heele entourage, waarmede de geachte interpellant deze vragen heeft omringd, voor een zeker vlagvertoon voor het particuliere huizenbezit, dat gelijktijdig begint met een voorbereiding tot torpedeering. Wanneer men dit beeld te militaristisch vindt, dan geloof ik, dat ik meer in aansluiting met den geëerden naam van den geachten interpellant zou kunnen zeggen, dat ons zeker in die negende vraag schoone gaven, bella dona, worden voorgespiegeld, maar dat, gezien de heele entourage en gezien de andere stellingen, de vrees bestaat, dat de bella dona zullen beteekenen belladonna voor de huiseigenaren.

Het wil mij voorkomen, dat onjuist is de gedachtengang van den geëerden interpellant, alsof slechts het belang van een betrekkelijk kleine groep van eigenaren van huizen, waarin werkloozen wonen, die gesteund worden, bij deze regeling betrokken is. De aangekondigde maatregelen reiken veel verder. De betrekkelijk geringe betekenis van de huurverlaging, die gewild wordt, heeft de interpellant zoeken duidelijk te maken door te zeggen: slechts voor 7 pct. van de huizen zal zij gelden, voor 93 pct. niet. Reeds is door den heer Minister op het willekeurige van die berekening de aandacht gevestigd door er op te wijzen, dat hier volstrekt niet uitsluitend arbeiderswoningen door den geachten interpellant tot object van zijn berekening waren genomen. Daarvan afgezien wil het mij voorkomen, dat het ook in ander opzicht onjuist is om te zeggen: het gaat hier alleen om de belangen van de huiseigenaren, wier woningen betrokken worden door gesteunde werkloozen.

Het ligt in den aard der zaak, dat, wanneer huurverlaging wordt bepleit ten opzichte van tien huizen in een bepaalde straat, bewoond door gesteunde werkloozen, de actie in dat zelfde blok zich ook zal uitstrekken over degenen, die meenen, te recht of ten onrechte, in dezelfde omstandigheden te verkeeren. Het zal worden een stormloop tot huurverlaging over de geheele linie.

Ten aanzien van één berekening heeft de geachte interpellant reeds een correctie moeten aanbrengen. Dat was, toen hij het in zijn stoute phantasie een oogenblik berekende, dat 51 leden van den Vrijheidsbond in deze Kamer zitting zouden hebben.

De heer de la Bella: In de Tweede.

De heer Diepenhorst: Dan wordt de phantasie iets minder stout, maar stout blijft zij.

Daarop heeft de geachte interpellant toen een correctie aangebracht. Het komt mij voor, dat hij ook ten opzichte van de betekenis van dezen maatregel voor de huiseigenaren een zelfde correctie zal moeten doorvoeren, want over de heele linie zal dat streven naar huurverlaging, met alle gevolgen, daaraan verbonden, zich openbaren. Voor de gemeenten en voor een deel van den officieelen woningbouw levert dat geen onoverkomelijke bezwaren op. De Overheidskas kan daarvoor worden aangesproken. Maar de particuliere huiseigenaren missen die toevlucht. Zij zijn in verschillende opzichten reeds zwaar getroffen. Verscheidenen hebben reeds huurverlaging doorgevoerd. Zij hebben te worstelen met zeer zware lasten, die hebben zij te dragen, en zij zien thans met groote bezorgdheid te moeten de ruwe, onoordeelkundige consequentie, die ten opzichte van hun contractueele verplichtingen uit de verlaging van den huurbijslag door de huurders zal worden getrokken. Ruwe en ontoelaatbare consequenties! Die consequentie toch mag niet zijn het overgaan tot huurstaking, tot het geven van welk advies aanvankelijk buiten de Kamer in sommige kringen eenige neiging bestond. Met dankbaarheid mag worden geconstateerd, dat ook van sociaal-democratische zijde daartegen is opgetreden. Die consequentie mag ook niet zijn de oplossing als werd gegeven door een Hangsch magistraat, door het lid van den Haag-schen gemeenteraad den heer van Langen, die met een beroep op den heer Lindeman aldus zijn gehoor toesprak: „wanneer de huisbaas komt, dan zeggen jullie: er is zooveel huurtoeslag afgetrokken van mijn steun, de rest van de huur kan je krijgen, als je wilt.”

(Diepenhorst.)

De consequentie mag evenmin zijn een oplossing, waarop bedoeld wordt in de vraag van den geachten interpellant, nl. dat de huurverlaging minstens zal moeten bedragen het bedrag van den verminderden huurbijslag, omdat daarbij met de verschillende afwijkende subjectieve factoren geen rekening mag worden gehouden. Zelfs zou ik eenigszins aarzelen om geheel akkoord te gaan met de meening van den Minister, wanneer ik althans den Minister juist begrepen heb, dat in alle omstandigheden per se minstens de helft van de vermindering van den huurbijslag aan den verhuurder in rekening zou moeten worden gebracht.

Ik geloof, dat de consequentie alleen deze mag zijn, dat de huiseigenaren den plicht hebben zich niet halsstarrig vast te klemmen aan de letter van de overeenkomst en niet tot leuze mogen nemen: geen letter mag worden veranderd, geen cent mag er af, maar dat in minnelijk overleg met den huurder zal moeten worden gekomen tot een regeling, die billijk kan zijn. Een en dergelijke regeling kan in verschillende gevallen leiden tot verlaging van de huur, hier gehalveerd, daar tot een sterker of geringer verlaging, maar dat overleg kan ook in sommige gevallen er toe leiden, dat het billijk moet worden geacht, dat geen huurverlaging plaats heeft.

Ik meen, dat in dezen gedachtengang zich ook de Regeering beweegt, wanneer in de bekende toezegging wordt gezegd, „dat in de gemeenten bevorderd zal worden om de huren van particuliere woningen, welke op een haars inziens voor de tegenwoordige omstandigheden redelijk bedrag zijn teruggebracht, op verzoek van de huiseigenaren alsnog van den steun aan de eigenaren uit te keeren.”

Over dezen maatregel heeft de geachte interpellant de fielen van zijn toorn uitgestort. Hoewel hij niet den indruk maakte van met zijn woorden uiterst karig te zijn of naar woorden te zoeken, heeft hij toch opgemerkt, dat hij geen woorden kon vinden om deze gedraging van de Regeering te qualificeeren. Tot het „niet ridderlijk” beperkte hij zich.

Ik begrip die verontwaardiging niet, een verontwaardiging, welke ook door den geachten spreker van hedenmorgen, den heer de Bruijn, schijnt te worden gedeeld. Het wil mij voorkomen, dat hier van een bevoorrechte positie van de huiseigenaren boven de andere crediteuren niet kan worden gesproken. Ook niet van een onrecht, dat daarmede de Regeering aan de gesteunde werkloozen aandoet. De Regeering, haar miljoenen beschikbaar stellende, heeft toch alleszins recht aan de bestemming daarvan de voorwaarden te verbinden, die zij meent, dat met het oog op de volksbelangen, met het oog ook op de instandhouding van een zoo integreerend deel van onze volkswelvaart, het huizenbezit, noodig zijn. Een bevoegdheid van de Regeering, die sterker betekenis heeft, waar wij hier staan voor een historisch gegroeide toestand, waarbij reeds inhouding van de huur door gemeentebesturen plaats heeft en ook uiteraard afwijking van dien regel tot min gewenschte toestanden aanleiding zal geven.

Intusschen zou het naïef zijn te meenen, dat daarmede voldoende bescherming is gegeven. Redelijke huurbepaling moet plaats hebben. Het is reeds door den heer de Bruijn opgemerkt: wat is een redelijke huurbepaling? Het is de groote puzzel, ten opzichte waarvan ook de Minister gisteren heeft erkend, dat hij een verklaring moest afleggen, waaraan heel veel mysterieus verbonden was. De Minister heeft ook gezien hoe tot zelfs in den Rotterdamschen gemeenteraad toe zijn eerbare naam misbruikt is om een interpretatie te geven van het „redelijke”, die het hoogst onredelijke bedenkelijk dicht nabij kwam. En evenmin kan de Minister blind zijn voor het feit, dat bij den bestaanden staat van zaken de beoordeeling van hetgeen redelijk is gelegd wordt in handen van besturen, waarin een sterke stem in het kapittel hebben degenen, die voortkomen uit een kring, waarin tot nog toe de sympathie voor de huiseigenaren niet op ostentatieve wijze is bekendgemaakt.

Dat alles maakt het eenigermate moeilijk om te beoordeelen hoe deze maatregel zal werken en het komt mij dan ook voor, dat het in hooge mate gewenscht zou zijn, wanneer de Minister kon toezeggen, dat nu, of in ieder geval spoedig, wanneer de praktijk hem daarvan zal hebben overtuigd, wellicht objectieve normen voor het redelijke zullen worden gesteld in den trant van hetgeen bij het eerste ontwerp van de vaste-lasten-materie

werd voorgesteld. Noodig zijn maatregelen, die duidelijk doen zien welke de gevolgen zullen zijn, indien een billijke overeenstemming tusschen huurder en verhuurder achterwege blijft. Zeker zal niet ledig tot zijn uitgangspunt moge wederkeeren de verklaring van den Minister, gisteren afgelegd, dat hij zich zal keeren tegen elke actie, welke, met terzijdestelling van het overeengekomene, de bepalingen van de huur eenzijdig door de huurders wil doen geschieden.

De Minister heeft medegedeeld, dat bereids een wetsontwerp tegen onredelijke huuruitzetting zijn Departement heeft verlaten. Het is wel, maar niet minder wel zal het zijn, wanneer de Minister waakzaam is tegen de dreigende eigen richting, waartoe in sommige kringen op bedenkelijke wijze aansporing wordt gegeven. Vanmorgen reeds hebben de bladen het vermeld, dat in Amsterdam zich heeft opgemaakt een communistische vereniging „Eendracht maakt Macht”, die bij de stempelende steuntrekkers de volmachten vraagt, ten einde tegenover de huiseigenaren datgene te doen, wat zij meent dat doeltreffend kan zijn. Daar worden gevormd comité's van ongeorganiseerden, die de bedoeling hebben om de huiseigenaren mores te leeren.

Belangrijke taak der Regeering zal ook zijn, deze actie den kop in te drukken. Dat op sympathie van deze Kamer daarbij gerekend kan worden, is een verzekering, die zonder enige reserve den Minister kan worden gegeven. Immers nog deze week, Woensdag, bij de behandeling van het wetsontwerp der weerkorpsen, is uit de verschillende politieke partijen met kracht naar voren gekomen de afkeer van elke eigen richting en de noodzakelijkheid van het Staatsgezag, om die eigen richting zoo krachtig mogelijk tegen te gaan. Welnu, indien deze eigen richting van de huurders mocht komen, zal het taak der Regeering zijn die onverbiddelek te onderdrukken. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb hiermee mijn bezwaren tegen de afschaffing van den huurbijslag geenszins verdoezeld. Ik heb ook de wenschen voor een nadere regeling naar voren gebracht. Bezwaren zijn er, maar onoverkomelijk zijn ze niet, zij kunnen bij redelijke uitvoering worden weggenomen.

Zoo wordt het niet moeilijk om de houding der antirevolutionaire fractie tegenover de motie, ingediend door den heer de la Bella en enkele geachte medeleden, te bepalen. Uiteraard is het ietwat moeilijker om thans reeds stante pede af te bakenen de houding tegenover de motie, waarvan de heer de Bruijn en enkele andere geachte medeleden zich de eer van het vaderschap toekennen. Maar die moeilijkheid wordt toch eenigermate weggenomen, omdat verschillende van de bezwaren, die moeten worden ingebracht tegen de motie van den heer de la Bella, in dezelfde, sommige zelfs in nog sterkere mate moeten worden ingebracht tegen de motie van den heer de Bruijn en de zijnen.

De motie van den heer de la Bella klinkt zachtvaardig, al te zachtvaardig naar het oordeel van den heer de Bruijn; zij klinkt gematigd, uiterst gematigd, geheel in overeenstemming met den opzet van den interpellant, die op zoo gematigde wijze zijn standpunt hier wilde afbakenen.

Maar met al het loffelijke, dat in dat gematigde besloten is, kan het toch nooit in zijn bedoeling liggen, dat verheimelijkt zou mogen worden de strekking van deze motie. In geen enkel opzicht, hoor ik hier zeggen. Ik kan niet anders denken.

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, wat is de strekking van die motie?

De motie spreekt van nog eens nemen in nadere overweging. De strekking is niet deze: Minister, denk nog eens na en zie eens hoe het loopt, wij blijven altijd goede vrienden. Neen, Mijnheer de Voorzitter, dat is niet de strekking van het „in nader overweging nemen”. De motie werd ingediend onmiddellijk nadat de geachte interpellant de woorden had gesproken: „Hoogst onvoldaan ben ik over het antwoord van den Minister”, en na zijn verklaring, dat voor de sociaal-democratische fractie de twee onderwerpen, waarop zijn moties betrekking hebben, onaannemelijk waren.

Zoo kan zijn motie dan ook geen andere strekking hebben dan deze: haal een streep door de intrekking van den huurbijslag, haal een streep door de regeling van de standaardloon; afkeuring van het standpunt van de Regeering in dezen.

(Diepenhorst e. a.)

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, bij den huidige stand van het debat gevoelt de antirevolutionnaire fractie alle neiging haar stem tegen die moties uit te brengen en wel op de volgende gronden.

In de eerste plaats koestert zij geringe sympathie voor moties in zake uitvoering van maatregelen der Regeering, uitvoeringsmaatregelen, over welker draagkracht sommige leden wellicht, evenals zij, moeilijk een afdoend oordeel kunnen vellen.

De heer **Mendels**: U bedoelt: draagwijdte.

De heer **Diepenhorst**: Inderdaad bedoel ik draagwijdte. Waar ik den heer Mendels ook maar eenigermate kan te gemoet komen, ben ik gaarne bereid dat te doen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit bezwaar van de antirevolutionnaire fractie klemt uiteraard nog veel meer tegenover hetgeen ook is aangekondigd als een motie, maar wat ik zou willen noemen een embryonaal wetsontwerp, dat ingediend is door den heer de Bruijn en de zijnen.

Hier een afdaling in allerlei bijzonderheden; hier een zich begeven in allerlei finesses, waarover te oordeelen voor degenen, die deze zg. motie, dit embryonale wetsontwerp, niet hebben gezien, uiterst bezwaarlijk, ik zou zeggen ondoenlijk is.

De heer **Mendels**: Is u zoo stumperig?

De heer **Diepenhorst**: Inderdaad! Ik beken in dezen — ook alweer een concessie aan den heer Mendels — mijn stumperigheid.

Er is een tweede bezwaar tegen de motie van den heer de la Bella, nl. dat het stemmen vóór haar zou beteekenen gebrek aan waardeering voor de verbeteringen, die door den Minister in dit complex van maatregelen zijn voorgesteld.

De heer de Bruijn laat in zijn zg. motie die waardeering op twee punten wel tot uiting komen, nl. ten aanzien van den steun, die verleend wordt aan de plattelandsarbeiders en met betrekking tot hetgeen geschiedt voor de hulp aan de groote gezinnen. Hij laat daarbij buiten beschouwing de andere drie punten, die belangrijke voordeelen zijn: de betere zorg voor de jeugdige werklozen, de uitbreiding van de werkverschaffing en de uitbreiding van de distributie. Die waardeering echter van den heer de Bruijn is een sympathia actui contraria, is een waardeering, die niets beteekent. In de practijk wordt zij een ijdele phrase, want uitdrukkelijk is door den Minister naar voren gebracht, dat al de maatregelen vormen een onlosmakelijk geheel en dat schrapping van twee becritiseerde maatregelen noodzakelijk zal moeten leiden tot intrekking van de andere, waarvoor sympathie gevoeld wordt.

Het derde bezwaar is, dat uit het steunen van deze moties zou kunnen worden afgeleid een gebrek aan vertrouwen in de Regeering op het stuk van de voorzieningen voor de werklozen, terwijl toch onder haar leiding om de kommer der werklozen te verzachten te recht door de gemeenschap tot de grens van het mogelijke offers zijn gebracht voor een voorziening, die n'en déplaise het woord, dat gisteren is gesproken door den heer de la Bella, gunstig afsteekt, naar het oordeel van de deskundigen, bij de regeling in andere landen.

In de vierde plaats beteekent een stemmen tegen deze moties niet een uitspreken van den wensch, dat de aangekondigde regeling geheel ongewijzigd moet blijven, wanneer zich in de practijk moeilijkheden voordoen. De gezindheid en de practijk van de Regeering wettigen ten volle de verwachting, dat, wanneer zich in de practijk voor de werklozen allereerst, voor de huiseigenaren of voor eenige categorie van betrokkenen onduidelbare onbillijkheden voordoen, de Regeering harerzijds zoo spoedig mogelijk datgene zal verrichten wat noodig is om die onbillijkheden weg te nemen.

De heer **van Embden**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met mij aan te sluiten bij de woorden van waardeering, die zoowel door den geachten interpellant als door den heer de Bruijn tot den Minister zijn gericht voor een aantal verbeteringen, die in de wijziging van de steunregeling vervat zijn.

(van Embden.)

Naast die waardeering heb ik enkele opmerkingen te maken over de afschaffing van den huurbijslag, en ik zal mij daartoe bepalen, omdat zij het meest ingrijpende en het meest bestreden punt van de wijziging is.

Mijnheer de Voorzitter! Huurdaling is urgent, is dringend noodig in het belang van de nationale en internationale positie van ons land. Ik zal geen tijd verspillen om dat nader toe te lichten; die stelling is onbestreden.

Deze dringende verbetering nu, aldus de stelling van den Minister, wordt belemmerd door huurbijslag te geven. Deze stelling schijnt mij sterk; ze berust op de redeneering, dat bij het bestaande bijslagstelsel er geen voldoende belang of zelfs in het geheel geen belang is, dat tot huurverlaging drijft. Tusschen de huiseigenaren en de kas der gemeenschap staat de huurder vrijwel passief en onverschillig; tot eenigen aandrang om tot huurverlaging te geraken, zal hij zelden zijn krachten beproeven, want de financiële gevolgen daarvan gaan buiten hem om. Men zal zeggen: toch niet voor zoover betreft dat 1/3 deel, dat niet opgevangen wordt uit den bijslag. Zeker, maar daartegenover staat, dat verhuizing naar een goedkoopere woning het nadeel heeft, dat hij moet aanvaarden een qualiteitsvermindering zijner huisvesting en minder ruimte.

Nu zullen in tal van gevallen, zoo niet in de meeste, dit nadeel en het voordeel van een vermindering van huurprijs, die men voor 1/3 genieten zou, tegen elkaar opwegen. In die gevallen blijft de huurder dus passief. De beide andere belangen, in casu dat van den huiseigenaar en dat van de kas der gemeenschap, zijn tegengesteld. In Amsterdam voegt zich bij die tegengestelde belangen nog integraal het belang van den huurder, die daar uitsluitend te overwegen heeft, dat hij door verhuizing achteruitgaat.

Het behoeft geen betoog, dat dit stelsel ongezond is en onhoudbaar en dat het een einde behoort te nemen. En het kan slechts eindigen door als motor in te schakelen het belang van den huurder. Dit geschiedt in principe door afschaffing van het stelsel van de huurbijslagen.

Deze redeneering is er een van deductie, maar zij is krachtig, zelfs evident. De heer de la Bella heeft beproefd deze stelling te ontzenuwen door tegenover de deductieve redeneering te stellen de inductieve methode, door nl. feiten aan te voeren. Ik meen, dat hij daarin niet kon slagen, omdat het cijfermateriaal, dat hij daarvoor beschikbaar kon hebben — dit is geen persoonlijk verwijt, het ligt veeleer in de materie —, veel te sober was. Hij heeft, ten bewijze, dat de grondslag van den Minister niet klemmend zou zijn, eenige cijfers aangevoerd omtrent de volkshuisvesting in den Haag, die zouden aantoonen, dat de huurprijs van goedkoopere woningen, die buiten den bijslag vallen, in geringere mate gedaald is dan de duurder woningen, die onder dien bijslag vielen. Dit betoog is eenige graden te simplistisch, hetgeen alweder zakelijk bedoeld is. Ik laat daar, dat dit ongunstige verschil slechts een zeer klein bedrag uitmaakt. De heer de la Bella schijnt te willen zeggen: maar de tendenz zat er toch in. Neen, dit is onbewezen. De prijsbewegingen, die hij besprak, zijn, gelijk bijna altijd het geval is, een resultante uit eenige factoren. Zoolang niets bekend is omtrent voorraad en aanbouw van de beide categorieën woningen, alsmede omtrent de vraag er naar, kan aangaande den invloed van den bijslag, in welken zin dan ook, niets bewezen heeten. Bijv. kan een iets grootere prijsdaling van de duurder woningen veroorzaakt zijn door afnemings van de vraag daarnaar ten gevolge van daling van welstand — jammer genoeg, maar dat dit feit gewerkt zal hebben, is niettemin waarschijnlijk. In dat geval heeft de afnemings van de vraag de remmende of verijdelende werking van den bijslag ten aanzien van de huurdaling zelfs overgecompenseerd. Zoolang dus de heer de la Bella niet veel sterkere en talrijker cijfers zou kunnen aanvoeren, is het veiliger de stelling van den Minister te aanvaarden, de deductief, door redeneering verkregen stelling, die ten minste alle logica voor zich heeft, dat het bijslagstelsel de huurverlaging remt of geheel verijdelde.

Op dien grondslag staande is het nu de nadere vraag, of de inschakeling thans van het belang van de huurders, ten einde met behulp van dat huurdersbelang als hefboom te geraken tot huurverlaging, de zwakke personen van de individuele huurders

61ste VERGADERING. — 11 SEPTEMBER 1936.

Interpellatie van den heer de la Bella.

(van Embden.)

niet te zwaar belast, hen niet voor een te zware taak stelt. Er is alle reden, zich dit af te vragen. Vandaar, dat de heer de la Bella te recht als (derde) vraag den Minister heeft voorgelegd, of het niet wenschelijk ware geweest, indien aan de verlaging van den huurbijslag overeenkomstige huurverlaging zou zijn voorafgegaan. Gelijk ik verwachtte, heeft de Minister die vraag bevestigend beantwoord. Hij heeft gezegd: Ja, dat zou inderdaad preferabel zijn geweest en vandaar — ik weet niet zeker, of de Minister dit met zooveel woorden heeft gezegd, maar anders was het de strekking van zijn betoog, dat ik dan bij deze onder woorden breng —, dat de Regeering den weg heeft bewandeld van in te dienen en te verdedigen de wetsontwerpen tot verlaging van de vaste lasten, die langs den wettelijken weg, door de macht van de Overheid en niet langs den weg van den individueelen invloed, woninggebruikers tot huurverlaging zouden hebben geleid. Dan ware het probleem inderdaad op betere wijze aangevat, juist in den zin, zooals de heer de la Bella het in zijn derde vraag heeft verlangd. Dat had de Regeering geprefereerd, en de vrijzinnig-democraten, die aan het ontwerp hun steun hebben gegeven, niet minder. Maar wij weten ook, dat deze weg versperd is geworden, doordat een meerderheid in de Tweede Kamer die beide wetsontwerpen heeft doen stranden en die meerderheid kon alleen worden verkregen — dit mag misschien in parenthesi even worden opgemerkt —, doordat mede de groote Katholieke Kamerfractie zich tegen de wetsontwerpen verklaarde. Nu men, staande dus als Regeering met Regeeringsverantwoordelijkheid en ook niet ijzer met handen kunnende breken, niettemin iets moet doen, om aan den huurbijslag een einde te maken, nu kon het niet anders of men moest, waar de betere weg versperd was geworden, de volgorde der beide maatregelen verwisselen en moest men den huurder voor de taak stellen, zijn belang als drijfkraft te baat nemen. En daarbij, aldus voegt de Minister er bij, krijgt hij bij die saneringstaak den steun van de Overheid, steun bij zijn aandrang tot verlaging en steun door bevordering van den nieuwbouw. Het eerste primeert, want naarmate de huurverlaging slaagt en verhuizing naar goedkoopere woningen achterwege kan blijven, zal het minder noodig zijn om de woningmarkt te vergrooten.

En nu is het de albeheerschende vraag, of die steun van de zijde van de Overheid in dien te voeren strijd voldoende is en of hij tijdig werkt.

Daarop ben ik geenszins gerust. De Minister heeft gezegd: In dien strijd om de huurverlaging geve de gemeentelijke Overheid leiding door overleg en door toepassing, als middel van pressie, van den maatregel, dat alleen bij redelijk verlaagde huur de huurprijs op den steun wordt gekort en rechtstreeks uit de steungelden aan den huiseigenaar wordt uitgekeerd. Dat dit een deugdelijk middel tot huurverlaging is, meent de Minister aannemelijk te kunnen maken door een verwijzing naar de ervaring in den Haag, waar 2/3 van de huurders kon blijven wonen na de huurverlaging te hebben verkregen. Ten aanzien van die bewijsvoering moet ik billijkerwijze dezelfde opmerking maken als ik zooeven tot den heer de la Bella richtte. Dit feitenmateriaal is nog niet sterk. Ten eerste werd 1/3 van de huurders niet geholpen en genoopt te verhuizen. Dat zij in die verhuizing slaagden, kan zeer wel hierdoor zijn mogelijk gemaakt, dat de woningmarkt in Den Haag, aldus zeide het ook gisteren de heer Droogleever Fortuyn, juist van die goedkoopere woningen eenig verschoot oplevert. Maar het is zeer de vraag, of in tal van andere gemeenten dit ook het geval is. Anderzijds lijkt het belang van den huiseigenaar om op dezen grond van de inning van gemeentewege van den huurprijs tot huurverlaging over te gaan mij niet overmatig groot. Natuurlijk, hij heeft een zekeren waarborg, maar met dat al zullen er vermoedelijk heel wat huiseigenaren zijn, die dit voordeel niet overwegend vinden, en die weigerachtig blijven tot huurverlaging over te gaan. Wat dan, indien ten gevolge der bijslagvermindering huurachterstand ontstaat, en er volgen uitzettingen? Tegen onredelijke uitzetting moet dan helpen de tweede bescherming, die in uitzicht is gesteld, het wetsontwerp, dat de Minister heeft aangekondigd. Maar hoe zal het gaan, indien dat wetsontwerp onverhoopt mocht stuiten op hetzelfde conservatieve verzet, dat de wetsontwerpen in zake de vaste lasten hebben ondervonden? Indien ook dat wetsontwerp niet tot

stand komt, of indien de toepassing er van door den rechter — want dat zal allicht het stelsel zijn — tegenvalt? Dan wordt — en nu kom ik op het subsidiaire punt — de noodzakelijkheid van krachtigen aanbouw van goedkoopere woningen in tal van gemeenten des te klemmender.

De Regeering is tot dusverre — de geachte afgevaardigde de heer Droogleever Fortuyn herinnerde ook daaraan — niet buitengewoon toeschietelijk geweest in het bevorderen van den bouw van goedkoopere woningen, maar wij mochten sindsdien, met name gisteren, van den Minister vernemen, dat dit nu beter zou worden.

Uitstekend; dat is ook noodig. Maar deze woninguitbreiding kan onmogelijk op tijd gereed zijn. Overmorgen reeds zal de maatregel ingaan! Indien dan als gevolg van geweigerde huurverlaging de noodzakelijkheid van verhuizing op groote schaal in tal van gemeenten zich voordoet en de woningmarkt is te krap, dan worden toch wel groote moeilijkheden voor de werkloozen teweeggebracht, die voorshands zelfs onoplosbaar zijn.

Nevens deze moeilijkheden zijn er nog die, welke zijn aangeept in het dezer dagen tot de Regeering gerichte request van de Vereniging van Nederlandsche Gemeenten, en ik zou, naast hetgeen ik zooeven onder de aandacht van den Minister bracht, evenzeer zijn belangstelling willen vragen voor hetgeen in de tweede afdeling van dat request, betrekking hebbende op den huurbijslag, wordt gevraagd sub a en sub b.

Sub a vraagt de vereeniging, dat het Rijk verders medewerking verleene aan de verlaging der huren van de met Overheids-geld gebouwde woningen door voor gemeenten, die financieel niet bij machte zijn de verdere exploitatiekosten te haren laste te nemen, een extra bijdrage van het Rijk te verlenen tot het volle bedrag van het tekort. En sub b: door ten behoeve van de woningwetwoningen, waarvoor geen Rijksvoorschot loopende is, maatregelen te treffen, waardoor deze woningen eveneens kunnen deelen uit de baten van het huurverlagingsfonds en tevens voor deze woningen bijdragen en extra bijdragen in de exploitatiekosten van Rijkswege beschikbaar te stellen.

Ik meen mij te herinneren, dat de Minister deze vragen, die, vergis ik mij niet, reeds door den heer de la Bella zijn gesteld, bereids ontkennend heeft beantwoord. Ik betreur dit en moge nadere overweging aan den Minister vragen.

In dit alles steekt dus heel wat grond voor twijfel en ongerustheid. Vandaar, dat ik voorshands niet verder kan gaan in deze moeilijke en pijnlijke materie dan mij in beginsel te vercenigen met den eersten stap, met de eerste etappe, die thans genomen staat te worden in zake den huurbijslag, omdat ik dien stap economisch geboden en sociaal aanvaardbaar acht; gelet op de er tegenover staande voordeelen, die in de wijziging zijn opgenomen, en bovendien op één voorwaarde. De voordeelen zijn inderdaad onmisbaar, want ook ik meen, dat er in het algemeen van het budget van den werklooze niets meer af kan.

De schildering, die de heer de la Bella daarvan gegeven heeft en die ten deele zooeven werd aangevuld door den heer de Bruijn, was menigmaal inderdaad aangrijpend en op menig punt niets te somber. Men kan slechts met diepe deernis denken aan het reeds thans zoo kummervol bestaan van de meeste werkloozen.

De voordeelen nu, die naar mijn meening bestaan en die de Minister als vergoeding naar voren mocht brengen, acht ik voor het in principe aanvaarden van de afschaffing van den huurbijslag toereikend. De voorwaarde echter voor de aanvaarding is, dat de beloofde hulp der Overheid in de woningvoorziening reeds werkelijke en voldoende vruchten heeft gedragen. Dat nu kan op 13 September nog niet het geval zijn.

Ten aanzien van de moties voert een en ander mij tot de volgende stellingname. De beide moties van den heer de la Bella kan ik niet aanvaarden, omdat, hoe gematigd de uitdrukking „nader overwegen" ook schijne, zij blijkens de strekking, de toelichting en het geheele standpunt van den geachten interpellant bedoeld is in de peremptoire beteekenis, waarin ook de Grondwet ze bezigt: verwerpen, geheel terugnemen.

Anderz staaf het met de motie van den heer de Bruijn. Het wil mij aanvankelijk voorkomen, dat die motie, die, wat de afschaffing van den huurbijslag betreft, opschorting vraagt tot zij redelijkerwijze kan worden doorgevoerd, verdient te worden aan-

(van Embden.)

genomen en dat ik mij dus daarvoor zou kunnen verklaren. Evenwel, ik wil, alvorens mijn standpunt definitief te bepalen, de dupliek van den Minister afwachten. Maar wel zou ik reeds — zoover is mijn oordeel reeds gevormd — hem dringend willen vragen, of hij tegenover die motie van opschorting een te gemoet komende houding zou willen aannemen. Men kan toch waarlijk niet volhouden, dat de nieuwe regeling geen kort uitstel meer lijden kan. Uit het gezegde volgt, dat voor mij zooveel te meer klemt, dat ik ten aanzien van den tweeden stap — de grootere korting, die over acht maanden zal ingaan — en die de definitieve afschaffing van den bijslag tot stand brengt, mijn oordeel geheel moet opschorten. Zullen er — zou ik den Minister willen vragen — alsdan nieuwe voordeelen worden verschaft, die de nieuwe korting, welke dan gedragen moet worden, eveneens ten volle zullen vergoeden? Het is gisteren door den Minister misschien reeds aangeduid, maar ik neem aan, dat hij wel zoo welwillend zal zijn om nader te verduidelijken, of de voorgenomen korting van de twee bedragen over acht maanden eveneens door nieuwe voordeelen zal worden opgewogen en, zoo ja, welke dat zijn zullen. Indien dit onverhoopt niet het geval mocht zijn, indien zou moeten worden afgeleid, dat over acht maanden inderdaad een groote en reële korting op het reeds minimale budget van de werkloozen zou worden toegepast; indien — ik stel mij nu een oogenblik op het standpunt van verwerping of niet-uitvoering van de motie van den heer de Bruijn — het wetsontwerp op onredelijke woninguitzetting niet tot stand mocht komen; indien de toepassing van het wetsontwerp door den rechter mocht teleurstellen; indien de aanbouw van goedkoopere woningen ook over een aantal maanden nog geheel onvoldoende zou zijn — men zal dienaangaande systematisch cijfers dienen te verzamelen omtrent voorraad en behoefte op de woningmarkt —; indien de gemeentelijke pressie tot huurverlaging gering succes heeft gehad; indien — want aan zooveel voorwaarden hangt het welslagen der wijziging — de financiën van vele gemeenten te zwaar belast zouden worden en de beloofde steun aan de huurders bij hun streven naar huurverlaging hun praktisch niet veel baat zou brengen; indien kortom dit alles of een aantal dezer dingen onverhoopt blijken mochten, dan wordt het tweede deel der maatregelen over 8 maanden praktisch volstrekt onuitvoerbaar en behoud ik mij te hinnen aanzien voor om te beproeven, hun tenuitvoerlegging te stuiten.

Ten slotte zou ik aan mijn betoog twee opmerkingen willen verbinden van uitwat meer algemeene strekking.

De Overheidshulp tot huurverlaging, welke in dit stelsel is belichaamd, is toch, dit zal de Minister moeten erkennen, als stelsel min of meer gebrekkig, want zij is geïmproviseerd en slechts partieel zal zij worden toegepast. Indien deze Overheidshulp voor het bereiken van huurverlaging succes heeft, is het alleen voor woningen van werkloozen. Indirect kan de werking zich uitbreiden tot andere woningen, maar de rechtstreeksche hulp reikt slechts op een beperkt terrein: voor de woningen van een klein deel der werkloozen. Dit is onvoldoende. Er is meer noodig, nl. huurverlaging van alle arbeiderswoningen, ook van kleine middenstandswoningen.

Beter nu dan deze incidenteele en geïmproviseerde noodmaatregelen ware het een nieuwe huurreguleerwet en een algemeene huuroppzeggingwet in het leven te roepen. Waar reeds zooveel nieuwe Staatsbemoeiing met het economische leven en zelfs met de prijzen onmisbaar is geworden, is die inmenging zeker voor de woningprijzen klemmend geworden. Medezeggenschap van de Overheid over den prijs is hier niet minder noodig dan bij onroerende goederen met agrarische bestemming. De Minister neme het tot stand brengen van zulke wetgeving in ernstige overweging ter spoedige aanvatting.

Mijn tweede opmerking van nog algemeener aard is deze. De geheele wijze van behandelen van deze aangelegenheid, al kan ik ten slotte, wat de eerste etappe van de verlaging van den huurbijslag betreft, in beginsel wel met den Minister meegaan, is toch in zooverre onbevredigend, dat een onderwerp van zooveel gewicht, van zoo groote draagwijdte voor het lot van zooveel gezinnen bij de wet behoort te worden geregeld en niet bij Koninklijk besluit of ministerieele beschikking. Wanneer men

(van Embden e. a.)

denkt aan de zorgvuldige, minitieuze uitgewerkte regeling, waarbij het ambtenarenpensioen of de invaliditeits- of ongevallenrenten in de wet zijn vastgelegd, en stelt er tegenover, dat de werkloozenzorg nog altijd berust op het Koninklijk besluit van 1917 en op talloze sindsdien genomen ministerieele beschikkingen, dan blijkt de regeling van laatstgenoemde verzekering toch wel heel primitief te zijn. In de bijna 20 jaar, waarin wij nu reeds leven onder dat Werkloosheidsbesluit van 1917, heeft b.v. Engeland reeds zijn derde wettelijke regeling ten aanzien van de werkloosheid tot stand gebracht, ten deele ook in crisistijd, indien men dit als een bezwaar tegen het nu maken van een wettelijke regeling zou willen aanvoeren. Wettelijke regelingen van de zorg voor werkloozen, gemaakt in een land, dat, naar men zegt, een conservatieve Regeering heeft. Wat is daar tegenover Nederland in dit opzicht toch ten achter gebleven. Want dat wij te onzent in plaats van een wettelijke regeling de werkloozenzorg geregeld hebben bij Koninklijk besluit en ministerieele beschikkingen, getemperd natuurlijk door de ministerieele verantwoordelijkheid, beteekent, dat wij van een wettelijke ordening slechts een gebrekkig surrogaat bezitten. Men ziet dit ad oculos gedemonstreerd in deze discussie. Wat komt in een debat als dit ten slotte terecht van de vereischte zorgvuldige en breedvoerige toelichting met cijfers en feiten, die onontbeerlijk zijn? De heer de la Bella heeft niet veel cijfers gegeven ten deze, niet alleen omdat een Kamerlid zich die niet voldoende verschaffen kan, maar allicht ook niet, omdat een overmaat van cijfers in een mondeling debat niet voldoende te volgen en te verwerken is. Hoeveel beter is de schriftelijke toelichting en het afdeelingsonderzoek, de nota's, die kunnen worden gewisseld, de rustige studie, die men dan aan beslissingen van deze ver gaande strekking wijden kan. Daarom, de noodzakelijkheid om in ons land nu ten laatste tot stand te brengen een wettelijke regeling van de werkloosheidszorg is bevestigd en versterkt en door deze wijziging der steunregeling en door de interpellatie, waarmede die wijziging gecritiseerd werd.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst, daarna hervat en de beraadslaging voortgezet.

De heer Nivard: Mijnheer de Voorzitter! Er zijn gisteren en vandaag uitvoerig de bezwaren uiteengezet, welke aan deze regeling in het bijzonder voor de werkloozen zijn verbonden. Maar naast de bezwaren voor de werkloozen zijn er ook voor de instantie, die met de uitvoering van de steunmaatregelen is belast. Ik zal niet in herhaling treden over hetgeen zoowel gisteren als heden gezegd is aangaande de bezwaren voor de werkloozen — deze kan ik ten volle onderschrijven —, maar ik heb de aandacht van den Minister willen vragen voor de bezwaren, welke aan deze regeling voor de gemeenten zijn verbonden. De Minister heeft bij het uiteenzetten van zijn standpunt er op gewezen, dat bij het treffen van deze regeling de Regeering is uitgegaan van deze richtlijnen, dat de Rijksmiddelen beperkt zijn en het bedrag, dat voor den steun beschikbaar is, niet verhoogd kan worden. Ik neem aan, dat men deze bezwaren kan erkennen. Daarnaast heeft de Minister gezegd: waar nu de middelen beperkt zijn, moet men zorgen de verdeling over de werkloozen zoo rechtvaardig mogelijk te doen geschieden. Ook dit kan ik onderschrijven. Verder heeft de Minister medegedeeld, dat bezuinigingsoverwegingen niet ten grondslag liggen aan dezen maatregel; het is dus niet de bedoeling van de Regeering om de uitgaven voor werkloozenzorg te beperken, maar uitsluitend om een meer rechtvaardige verdeling te krijgen. Maar wanneer men een bedrag op rechtvaardige wijze wil verdeelen, dan lijkt mij toch, dat op den voorgrond moet staan, op welke wijze men dat zal verdeelen en hoe de resultaten van deze verdeling zullen zijn. De Minister had vooraf moeten kunnen overwegen, wat de gevolgen hiervan zouden zijn, terwijl dit blijkt niet het geval te zijn. Immers op de vragen, die door het lid der Tweede Kamer den heer Sneevliet aan den Minister van Sociale Zaken zijn gesteld, heeft de Minister e.a. op de vragen vier en zes een antwoord gegeven, waaruit blijkt, dat de Minister de gegevens, die hem

(Nivard.)

gevraagd werden, niet kan geven, omdat deze niet te zijner beschikking staan. Nu begrijp ik niet, hoe men kan komen tot een rechtvaardige verdeling, wanneer men zich niet te voren gerealiseerd heeft, wat de gevolgen van den getroffen maatregel zullen zijn. Hier ligt, naar het mij voorkomt, de cardinale fout van de geheele regeling, Mijnheer de Voorzitter! De Minister had zich deze moeilijkheid kunnen besparen, wanneer hij niet zou zijn afgeweken van de gedragslijn, welke tot nu toe steeds gevolgd is bij het aanbrengen van wijzigingen in de steunregeling. En deze gedragslijn is geweest, dat steeds vooraf met de groote gemeenten overleg werd gepleegd.

Ik heb het voorrecht gehad, al moet ik toegeven, dat dat voorrecht twijfelachtig is, om tien of elf jaar met de zorg voor de werklozen in Rotterdam te zijn belast. In den loop van die jaren is er ook heel wat te doen geweest over wijziging in de regeling, maar steeds is het zóó geweest, zoowel ten aanzien van de steunregeling zelf als ten aanzien van de voorwaarden voor het te werk stellen van werklozen in de werkverschaffing, dat vooraf door den betrokken Minister of wel van zijn voornemens werd mededeeling gedaan, met uitnodiging om die zaak te komen bespreken of wel, wanneer wij niet bekend waren met de maatregelen, welke de Minister zou nemen, kregen wij daarvan mondeling mededeeling en werd een dag bepaald, waarop wij nader de zaak zouden bespreken. Zoo had men dan de gelegenheid om overleg te plegen in de eerste plaats met de gemeentelijke instantie, die alle bezwaren en alle gevolgen er van kan beoordeelen. Men had eventueel ook de gelegenheid om met andere instanties — wij hadden bijv. een commissie uit de vakcentrales, waarmede wij overleg pleegden — die aangelegenheid onder het oog te zien en dan kregen wij later een bespreking waarin alle gevolgen, welke uit de nieuwe regeling zouden voortvloeien, onder de oogen konden worden gezien en aldus met volledige kennis van zaken door den Minister een beslissing kon worden genomen.

Nu dit helaas door den Minister achterwege is gelaten, heeft zich dat gewroken. Men kan zeggen, dat is weer hersteld, want op uitnodiging van de besturen der groote gemeenten heeft een departementale conferentie te Zwolle plaats gehad, maar de regeling was toen in kannen en kruiken en ieder weet, dat het dan heel wat moeilijker is om in een dergelijke regeling wijziging te brengen dan wanneer men vooraf den mijns inziens eenigen juiste weg had weten te volgen. Wanneer dit zou zijn geschied, had dat niet zoo langen tijd in beslag behoeven te nemen. Wij hebben gisteren al gehoord van den Minister: de gemeentebesturen moeten ook eens wat opschieten, want over die regeling van de huren had men reeds overleg kunnen plegen met de huiseigenaren. Men zou daartegenover kunnen zeggen, dat sinds het vaste-lasten-ontwerp is verworpen, er ruim drie maanden zijn verstreken en dat er in dien tijd heel wat gelegenheid is geweest, ook van de zijde van den Minister, om overleg te plegen met de gemeentebesturen, hoe men zou kunnen komen tot verlaging van de huren via afschaffing van den huurbijslag. Laten wij niet beginnen met elkaar verwijten te maken, want dan zie ik er van komen, dat, wanneer deze maatregel Maandag a.s. ingaat, de gemeenten de schuld zullen krijgen van alle nadeelige gevolgen, welke hieruit zullen voortvloeien, want dan zegt de Minister: dan hadden de gemeenten maar tijdig maatregelen moeten nemen.

Dat lijkt mij onbillijk. De gemeenten zijn in staat om heel spoedig gegevens te verstrekken. Dat is wel gebleken uit het stuk, dat verleden week aan den raad van Rotterdam is verstrekt, toen na de conferentie van 28 Augustus reeds 3 September niet alleen mededeeling werd gedaan van de besprekingen, maar ook een berekening werd gegeven van de financiële gevolgen van dien maatregel.

De heer de Bruijn heeft hedenmorgen medegedeeld, met welk bedrag de steun zou worden verlaagd en hoe de verhouding is tusschen het aantal posten welke worden verhoogd, verlaagd of gelijk blijven. Ik zal dat er buiten laten, maar ik heb mij tijdens de rede van den heer de Bruijn een interruptie veroorloofd. Toen de heer de Bruijn op 2 miljoen schatte de verbetering, welke in de steunregeling is gelegen, heb ik gezegd: dat is sterk overdreven. Ik grond dit op de cijfers, die Rotterdam heeft gegeven. Rotterdam heeft uitgerekend, dat de nadeelige gevolgen van

den maatregel van den Minister zullen bedragen f 1 337 114 per jaar, dat is een gemiddelde steunverlaging van 7½ pct. De gevolgen van de verbeteringen, welke ingevoerd zullen worden, maken een bedrag uit van f 622,84 per week, dat is f 32 351 per jaar of 0,15 pct. Wanneer wij bedenken, dat in de laatste week van Juli — de laatste week, waarover men de gegevens heeft — in Rotterdam het aantal werklozenkosten 31 972 bedroeg, dan kan men begrijpen, wanneer dat bedrag aan verbeteringen f 32 351 is, dat dat over het land nooit een bedrag van 2 miljoen kan maken, want de gemeenten van de negende klas, die een algemeene verbetering krijgen, hebben op lange na niet de betekenis van Rotterdam aan ondersteuningskosten en daarom geloof ik, dat dat bedrag van 2 miljoen, door den heer de Bruijn genoemd, zeer sterk overdreven is en belangrijk lager zal zijn, terwijl de voordeelen, de bezuinigingen, welke men door de verslechteringen zal krijgen, in ieder geval de verbeteringen zeer, zeer belangrijk zullen overtreffen.

Dit alles had men kunnen overzien, wanneer, zooals ik zeide, de Minister den ouden en goed gebleken weg had gevolgd en te voren overleg had gepleegd met de betrokken gemeenten om zich aldus goed rekenschap te kunnen geven van de gevolgen der thans getroffen maatregelen. Ik heb gisteren een heelen mooien staat van den Minister mogen zien. Mijn eerste blik op dien staat wekte direct bij mij den indruk, dat die niet juist weergaf den definitieven toestand. Ik heb nog wel eenig inzicht in de steunmaatregelen, ik ben er nog wel iets mee bekend en onmiddellijk bleek mij daaruit, dat men slechts had een voorloopigen toestand. De Minister heeft gegeven niet de cijfers, zooals die zijn en zullen worden, maar de maximum cijfers, zooals die nu bestaan en straks zullen worden. Dat zijn theoretische cijfers, zooals alles, wat er aan het Departement gebeurt, theoretisch is en niet getoetst aan de practijk, zeker niet wanneer men geen overleg pleegt met de instanties, die de practijk kennen.

Het waren dus theoretische bedragen, maar in ieder geval was het de toestand, zooals die Maandag a.s. zal worden, en de geheele verdediging van den Minister — de heer de Bruijn heeft daar hedenmorgen op gewezen — was gebaseerd op dien voorloopigen toestand. Nu is te recht — en ik wensch dit te onderstrepen — door den heer van Embden hedenmorgen gevraagd, wat er bij die tweede etappe zal gebeuren, want dan zullen pas de harde slagen vallen. Nu zijn ze beperkt tot 1 gulden, maar de cijfers, die de heer de Bruijn hedenmorgen genoemd heeft, bedragen van over de 2, 3 gulden, zelfs over de 5 gulden, maar die zijn heel sporadisch, toonen aan, dat men dan zal krijgen meer dan 1 gulden in eens. Wat dan zal gebeuren, hebben wij niet vernomen en ik had zoo den indruk, dat er verder niets zal gebeuren. Nu komt eenige mitigatie van deze maatregelen. Het zal gaan in deze richting, dat, als de regeling Maandag a.s. ingaat, dan moet men zien het verschil op te vangen; twee kwartjes door dezen en twee kwartjes door genen, maar met Mei gaat automatisch de verdere regeling in, zonder dat iemand zich dan het lot der werklozen zal aantrekken.

Ik vind het bijna bedenkelijk, dat wij bij deze discussie alleen voor oogen hebben de voorloopige maatregelen en dat de definitieve toestand niet duidelijk is uiteengezet. Ik kan mij voorstellen, dat de meeste leden van dit achtenswaardige college niet zoo in bijzonderheden in de steunregeling thuis zijn, dat zij dit onderscheid onmiddellijk vatten.

Hoe wordt nu de positie voor de gemeenten? Als de maatregelen doorgaan, gaat Maandag a.s. de steunverlaging in. Maandag over een week komt de huiseigenaar met zijn huurkaart om de huur op te halen. Wat is er dan gebeurd? Zooals wij hier zitten weten wij allen, dat er dan niets gebeurd is. Wat dan? De huurder mag niet staken, heeft de Minister gezegd. Dit geluid van den Minister was mij aangenaam dan hetgeen ik meende beluisterd te hebben in het Rotterdamse stuk, dat ik aanhaalde; op de Zwolsche conferentie schijnt de zaak niet zoo duidelijk gesteld te zijn, dat men precies heeft begrepen, hoe de toestand zou worden. Ik lees nl. in het stuk — en dat is dus van het lid van het college van burgemeester en wethouders, dat die conferentie heeft bijgewoond —

„Wanneer wij den gang van zaken, zooals de Minister zich dezen voorstelt, goed hebben begrepen, zou de huur-

(Nivard.)

der het bedrag van de huur met den door den gesteunde gederfden huurbijslag verminderen."

Dit staat in een officieel stuk van de gemeente Rotterdam, voor welk stuk ik gelukkig geen verantwoordelijkheid draag.

De geachte afgevaardigde de heer Diepenhorst heeft hedenmorgen gezegd: men kan huurstaking zeker niet toelaten. Daarmede ben ik het ten volle eens. Het heeft mij ook verbaasd, toen ik dit las, maar ik zeg het den heer Mendels na, als men zegt: „dat mag niet", moet men ook zeggen, wat dan wel mag.

In ieder geval is Maandag over een week geen enkele maatregel genomen. Dan zegt de Minister: de gemeenten hadden maar moeten opschieten.

Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan.

De particuliere huiseigenaren — ons geacht medelid de heer Diepenhorst heeft het vanmorgen reeds gezegd — hebben ook nog wel bezwaren tegen de Overheid en zullen met hun lijstje van vaste lasten komen aandragen, zeggende: wij zijn daartoe bereid, maar waartoe zijt gij bereid? Als twee partijen overleg plegen, vind ik het niet onlogisch, dat beide partijen haar eigen standpunt en zienswijze verdedigen.

Wat dan?

Onder de huiseigenaren zijn goede, beste, brave mensen, maar wij weten uit den tijd van de woningschaarschte, dat er ook wel andere heeren onder hen zijn, die zoo sluw zijn, dat zij alle maatregelen, welke door de Regeering en de gemeenten worden verlangd, weten te ontduiken en de gemeenten zitten dan met den last.

In den Haag is men gepantserd in het Departement; daar komen geen werklozen; de gemeenten daartegenover hebben dagelijks aanraking met deze menschen en aan de gemeenten wordt aldus een taak opgelegd — ik overdrijf niet, wanneer ik dit zeg — die zoo zwaar is, dat deze niet vele jaren achtereen is te dragen, zonder daarvan nadeelige gevolgen te onder vinden.

Ik spreek hier uit rijke en ik zou haast zeggen bittere ervaring. Daarom meen ik ook het recht te hebben, van dezen Minister te vragen, de taak, die de gemeente nu reeds heeft en die te zwaar wordt, voor de gemeente zoo draaglijk mogelijk te maken.

Dit was echter alleen mogelijk, door vooraf met de gemeenten behoorlijk overleg te plegen, waardoor men alle gevolgen van de thans getroffen maatregelen onder de oogen had kunnen zien. Maar het ligt in de bedoeling van de Regeering om te komen tot verlaging van de kosten van levensonderhoud en daarvan is de huur een belangrijke factor.

Maar bereiken wij huurverlaging door dezen maatregel? Wij hebben gehoord, dat mijnheer de huiseigenaar aan zijn verplichtingen zal hebben voldaan, als hij er twee kwartjes afdoet, niet voor de werklozen, maar alleen voor de steuntrekkende werklozen. Ik heb zoeven gezegd hoeveel posten en hoeveel werklozen wij hebben; er zijn er, die door kinderverdiensten precies komen tot een bedrag, waardoor ze niet voor steun in aanmerking komen; voor hen gebeurt er niets. Die huurverlaging wordt een gedwongen steun voor de huiseigenaren, daar ze onmiddellijk twee kwartjes minder huur ontvangen, hetzij rechtstreeks, hetzij doordien de dienst, met de steunuitkeering belast, als huurophaler zal fungeren tegen betaling van 50 cent per woning en per week. Dat is alles; maar nu moet men één ding niet vergeten en wel, dat er onder de werklozen een belangrijke mutatie plaats heeft; iedere week gaat er een groot aantal af en komt er een heel groot aantal bij. Uit den staat van uitgaven van Rotterdam van eind Juli blijkt, dat er in de eerste 7 maanden van dit jaar bij de georganiseerde werklozen 7274 zijn bijgekomen en 9146 afgegaan; voor de ongeorganiseerden zijn deze cijfers resp. 5896 en 5247. Als men dit optelt, komt men tot een aantal mutaties van 26 000 in de eerste 7 maanden van dit jaar, d.w.z. rond 3500 per maand. Men moet zich eens afvragen wat het beteekent voor een dienst, die toch al door allerlei ministerieele voorschriften met administratieve rompslomp overbelast is, om er nog dezen rompslomp bij te krijgen.

Dan krijgt men de verhuizingen. Men weet het: in Rotterdam verhuist men veel; de Rotterdammer verhuist gemiddeld eens in de twee jaar; dat wil niet zeggen, dat wij allemaal gedwongen zijn dat voorbeeld te volgen, want velen komen ons hierin te hulp door zelfs een paar maal per jaar te verhuizen, en dat gaat dikwijls heel snel. Ik heb het voorrecht, dat ik huisbezoek mag doen; ik zeg: voorrecht. Het gebeurt dikwijls, dat de menschen er des Maandags nog zijn, maar den volgenden Maandag zijn vertrokken, waarheen weet men niet. Hoe gaat het nu bij al deze mutaties? Meent men, dat de Overheidsorganen zoo soepel werken, dat dat alles zoo vlot voor elkaar komt, dat er geen moeilijkheden zullen ontstaan? Meene het wie wil, maar ik zeg, dat er in de practijk geen spaan van terecht komt. Maar nu krijgen wij een verhuizing, bijv. naar een huis van dezelfde huur, dan is de moeilijkheid misschien opgelost, maar de huur kan lager of hooger zijn. De nieuwe huiseigenaar, die zijn huis had verhuurd aan een niet-werklooze, verlaagt natuurlijk niet. Schakelt men dan weer de gemeentelijke instantie in voor die honderden gevallen per week om te komen tot zoodanige regeling, dat de huiseigenaar de huur met 50 cent zal verlagen? Er komt een ander bezwaar. De huiseigenaar zal zeggen: ik heb nog wel goedkoope huisjes, waarbij ik niets te maken heb met huurverlaging, en hij zal dan zijn krotwoningen op deze manier rendabel weten te maken.

Dat dit niet denkbeeldig is, moge blijken uit een typisch voorbeeld, gisteren vóór 8 dagen in den raad van Rotterdam gegeven. Huisjes, rug aan rug gebouwd, de ellendigste woningen, stonden te huur voor f 3. Toen de maatregelen van den Minister bekend werd gemaakt, ging dat bordje van f 3 weg en kon men ze voor f 4 krijgen. Men heeft onmiddellijk gevoeld: de menschen moeten naar beneden, wij kunnen voor dat huisje gemakkelijk f 4 krijgen. In die zelfde zitting kwam een voorstel tot onbewoonbaarverklaring aan de orde; van een daarbij betrokken huizenbezitter kwam een adres, waarin hij de heele specificatie gaf van ontvangsten en uitgaven van zijn huizenbezit; hij had goede woningen en ook woningen, die onbewoonbaar zouden worden verklaard; in dat adres rekende hij voor, dat hij niet uitkwam met de huuropbrengst van de goede woningen, maar dat de slechte woningen zooveel opbrachten, dat hij daardoor de goede woningen kon dekken en bovendien nog een matig bestaan had. Dat gaan wij in sterker mate accentueeren en deze maatregel, in plaats van er een te worden tot verlaging van de huur van goede woningen, zal een sterk middel worden in de hand van de bezitters van krotwoningen, om deze nog goed rendabel te maken.

Al deze nadeelige gevolgen hadden te voren onder het oog moeten worden gezien; dat was echter alleen mogelijk, indien de Minister vooraf behoorlijk overleg had gepleegd met die instanties, welke ter zake volkomen op de hoogte zijn. Men kan den gemeenten straks verwijten: gij zijt in vertraging! Ik vind het niet zoo onredelijk, als een particulier huiseigenaar zegt: al die gemeentewoningen zijn ook nog niet verlaagd. Daartoe kunnen voorstellen ingediend worden, maar wij weten hoe lang dat duurt! Terwijl Maandag over een week de huisbaas voor de deur staat. Is het dan onredelijk, dat een particulier huiseigenaar zegt: ik ben bereid het te doen, als eerst de Overheid er mee komt. Dat is niet onbillijk, en moet men dan radicaal tegen een dergelijken billijken eisch van de particulieren ingaan, omdat men zegt: wij hebben dien maatregel genomen en die moet, koste wat het kost, doorgezet. Maar de Minister heeft zelf gevoeld: ik kom er niet en daarom is in het vooruitzicht gesteld een wet tegen onredelijke uitzetting. Had nu de Minister niet, door behoorlijk overleg, al deze bezwaren kennende, moeten zorgen, dat alles te voren in kannen en kruiken was, alvorens met de uitvoering te beginnen? Men gaat toch geen regeling uitvoeren, zoolang de uitvoeringsmaatregelen nog niet zijn getroffen? Men moet toch alles te voren in kannen en kruiken hebben en dan is het tijdstip aangebroken, waarop men een dergelijken maatregel kan invoeren. De Minister heeft daarvan het bewijs geleverd door te zeggen: dan kom ik met een wet.

Nu heeft het mij gisteren verbaasd, dat de heer Drooglever Fortuyn gesproken heeft naar mijn hart, maar tot geen conclusie is gekomen. Zijn conclusie had moeten zijn: ik wil de

61ste VERGADERING. — 11 SEPTEMBER 1936.

Interpellatie van den heer de la Bella.

(Nivard e. a.)

invoering van deze regeling niet. Het is evenwel mogelijk, dat dat geachte lid, dat heden niet aanwezig kan zijn, zich onthouden heeft van een conclusie, omdat hij toch niet in de gelegenheid zou zijn door een daad te toonen, wat hij met woorden heeft gezegd. Maar wie gesproken heeft, zooals de heer Droog-leever Fortuyn gisteren, kan slechts aan den Minister de vraag stellen: neem deze regeling terug.

Er zijn moties ingediend. Dat ik het met de motie van mijn partijgenoot den heer de Bruijn eens ben, behoeft ik niet te verklaren. Ik zou evenwel den Minister willen vragen: maak al deze moties overbodig. De Minister doet noch aan de richtlijnen, die de Regeering zich gesteld heeft, noch aan het beginsel ten aanzien van de huur van woningen eenig geweld door dezen maatregel voorloopig terug te nemen.

Zou het gaan om bezuiniging op de uitgaven, dan kan ik mij indenken, dat de Minister zou zeggen: elk week uitstel is zoo-veel schade voor 's Rijks kas, maar vooropgesteld is, dat bezuinigingsoverwegingen op het totaalbedrag niet ten grondslag liggen aan dezen maatregel.

Het gaat dus alleen om het verkrijgen van een rechtvaardige verdeling van het beschikbare bedrag en uitvoering te geven aan hetgeen de Regeering zich heeft voorgesteld ten opzichte van de huurverlaging. Wat dit laatste betreft — ik heb het al gezegd — betwijfel ik, of de Regeering het doel zal bereiken, maar ook wanneer dat het geval zou zijn, dan is het uitvoeren van dit beginsel toch gebonden aan een bepaalden dag, die dan nog wel heel toevallig is de 13de van de maand. Dat kan even goed eenige weken later gebeuren.

Nu zou ik den Minister willen vragen: kom te gemoet aan een verlangen, dat toch vrijwel algemeen is uitgesproken. Ook zij, die bereid zijn, niet vóór de regeling te stemmen, maar alleen tegen de moties, bedoelen daarmede niet instemming te betuigen met de regeling van den Minister, waartegen allerwege bezwaren zijn vernomen. Wat het voor mij speciaal zoo moeilijk maakt om deze regeling te aanvaarden, is, ik heb het zoo pas gezegd — ik heb gelukkig veel huisbezoek —, dat de nadeelige gevolgen van de regeling juist treffen die gezinnen, waarvan wij allen zouden zeggen: wat er ook gebeurt, dit gezin moeten wij zeker sparen. Het is het ongeluk, dat juist de gezinnen, die zich met bewonderendwaardigen moed verzetten tegen het afzakken naar het pauperisme, nu komen aan het eind van hun latijn en het niet meer kunnen houden. Dat leed wenscht de Minister niemand aan te doen — dat weet ik —, maar laat hij dan ook te gemoet komen aan den aandrang, die op hem is uitgeoefend, om dezen maatregel niet den 13den September in werking te laten treden. Men kan onmiddellijk beginnen met het overleg met de gemeenten. Dat kan niet morgen, want dan hebben wij gelukkig een nationalen feestdag, maar als het moet kan het nog vandaag. Laat men de gemeenten uitnoodigen tot een voorloopige bespreking, waarbij de gemeenten zullen vertegenwoordigd zijn door die hoofden van dienst, die door hun ambt aangewezen zijn om voorlichting te geven, zooals de directeurs van de diensten, die met de steunuitkeering zijn belast, voor de administratieve moeilijkheden, en de leiders van de woning-diensten met het oog op de wijze, waarop men een huurverlaging tot stand zou kunnen brengen. Dat overleg behoeft geen maanden in beslag te nemen, maar kan vlug genoeg plaats hebben. Wanneer de Minister zich zoo alle gevolgen van zijn maatregelen goed voor oogen zal kunnen stellen, vertrouw ik, dat deze zoo gewijzigd zullen worden, dat de bezwaren voor de werkloozen tot een minimum beperkt zullen blijven. Er zullen natuurlijk altijd menschen zijn, die bij een andere verdeling iets zullen hebben te lijden, maar dan ben ik overtuigd, dat de Minister ten minste deze voldoening zal hebben — volledige voldoening heeft men nooit bij dezen dienst —, dat hij er het beste van gemaakt heeft, wat er van te maken was.

De heer **de Savornin Lohman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne met een kort woord de stem mijner fractiegenooten en van mij over de ingediende moties willen toelichten.

Ik zou aan hetgeen ik daarover zeggen wil echter een enkele opmerking willen doen voorafgaan. Zij betreft niet de zaak zelf, maar de wijze van behandeling door de Regeering. Ik betwijfel,

(de Savornin Lohman.)

of de Minister daarin een gelukkige hand heeft gehad. Eerst wordt een besluit der Regeering gepubliceerd. Daarna komt er, hetgeen te verwachten viel, van allerlei zijden heftige oppositie los. Vervolgens, dus post festum, na reeds het besluit te hebben genomen, confereert de Minister te Zwolle met de wethouders van de groote gemeenten, en brengt de Minister de zaak opnieuw in den Ministerraad. Dan worden verschillende verzachtingen aangebracht. „De wethouders boeken succes” staat er boven het bericht in het blad, waaraan ik deze mededeelingen ontleen. Ik maak in het geheel geen bezwaar tegen de aangebrachte veranderingen. Het zal wel een noodige correctie zijn geweest. Ik vermag dat niet te beoordeelen, maar ik neem dat op gezag van den Minister aan, doch ik vraag mij af, waarom, indien inderdaad deze wijzigingen onvermijdelijk waren, de Minister niet van te voren met de bevoegde instanties heeft overlegd? Het schijnt mij een minder gelukkige methode, eerst 100 pct. te vragen en daarna 10 pct. te laten vallen. Vraag dan liever aanstonds 90 pct. Deze wijze van doen maakt den indruk, dat er kan worden afgedongen, maakt dus den indruk van zwakheid, al neem ik gaarne aan, dat deze indruk in dit geval volstrekt onjuist is. Maar ik had liever anders gezien.

Ik kom nu tot de zaak zelf, nl. de moties. Daartoe bepaal ik mij uitsluitend, ook reeds omdat ik gaarne erken — ik kom daarop nog terug — dat ik van het hoogst belangrijke onderwerp, dat aan de orde is, onvoldoende op de hoogte ben. Ik kom dus tot de zaak, dat wil zeggen tot de vraag, hoe o. i. over de moties moet worden gestemd.

Het is waarlijk niet moeilijk vóór moties te stemmen, die bedoelen vermindering van den steun voor een deel der werkloozen af te keuren. Integendeel, het is moeilijk tegen dergelijke moties te stemmen. Ik denk daarbij, Mijnheer de Voorzitter, volstrekt niet aan politieke motieven. Er is in mijn oog niets, dat meer verachtelijk is dan het misbruiken van den nood der werkloozen voor politieke doeleinden, en daarvan verdenk ik mijn medeleden dan ook niet. Maar ik bedoel alleen te zeggen, dat, wanneer men zelf tot de bevoorrechten behoort, men wel een hart van steen moet hebben om niet liever zich uit te spreken tegen een vermindering van levenspositie van hen, die toch reeds zoozeer zijn te beklagen, dan daarvóór. Niettemin, Mijnheer de Voorzitter, zullen mijn partijgenooten en ik onzen stem niet kunnen geven aan deze moties, die ingegeven zijn door den wensch, vermindering van den levensstandaard van sommige groepen werkloozen ongedaan te maken.

De ingediende moties zijn reeds daarom voor ons onaannemelijk, omdat daarin tot de Regeering een „uitnoodiging tot nadere overweging”, gelijk in de motie van den heer de la Bella is te lezen, of wel een „aandrang”, nog wel „met klem”, om haar maatregelen niet in te voeren of de uitvoering op te schorten, wordt gericht. Dit laatste staat in de motie van den heer de Bruijn, waarachter zich de geheele Rooms-Katholieke fractie heeft geschaard.

Dit beteekent, overgezet van motietaal in gangbaar Nederlandsch, een verzoek, sterker, een aanwijzing aan de Regeering, om een bepaalde Regeeringsdaad ongedaan te maken.

De heer **Mendels**: Er is nog geen Regeeringsdaad.

De heer **de Savornin Lohman**: Het komt practisch op hetzelfde neer.

Deze motie gaat verder dan het uitspreken van een oordeel of van een overtuiging. Zij beteekent in wezen het uitwisschen van de grenzen tusschen Regeering en Volksvertegenwoordiging. Tegen dergelijke moties, welke materie zij ook betreffen, hebben wij principieel, en dus altijd, derhalve ook nu, bezwaar.

De heer **Moltmaker**: Daarvan maakt U zelf dikwijls gebruik.

De heer **de Savornin Lohman**: Daar maak ik nooit gebruik van. Ik heb eens in mijn leven een motie voorgesteld, maar er is geen quaestie van — ik heb er mij nog van vergewist, omdat ik dergelijke interrupties verwachtte —, dat in deze motie ook maar eenige aandrang hoegenaamd op de Regeering werd uit-

(de Savornin Lohman.)

geoeffend. Dat is niet het geval. Voorts kan ik de heeren mededeelen, dat ik nooit voor eenige motie heb gestemd en het ook ditmaal niet zal doen.

De heer **Mendels**: Er had dus moeten staan: „betreurt” of „keurt af”.

De heer **de Savornin Lohman**: De heeren zijn wijs genoeg om hun eigen motie te formuleeren en weten zeer goed, dat het niet een quaestie is van literaire elegantie, maar dat het voor de Regeering niet onverschillig is, of in de motie staat, dat de Regeering wordt „uitgenoodigd”, of dat, zooals in de motie van den heer de Bruijn staat, er bij de Regeering met klem wordt „aangedrongen”, dan wel of een andere uitdrukking wordt gekozen. Als het niet zoo is, laten de heeren de moties dan wijzigen, maar ik wil er dadelijk bij zeggen: ik zal niettemin tegen de moties stemmen, om een reden, dien ik aanstonds zal noemen. Zóó, als de moties thans luiden, zijn het moties, die kunnen worden „uitgevoerd” of niet „uitgevoerd”. Hier wordt aan de Regeering een richtlijn gegeven en gezegd: doe dat! Als de Regeering dit niet doet, beteekent dit, dat zij de motie „naast zich neerlegt”. Wanneer men echter de motie zoo formuleert, als de heer Mendels suggereert, dan valt er niets „neer te leggen”. Dan spreekt de Kamer alleen haar meening uit, waartoe de Kamer de bevoegdheid heeft. In deze moties wordt echter een gedragslijn voorgeschreven en ik behoeft u, Mijnheer de Voorzitter, niet te zeggen, dat de Christelijk-historische fractie nooit aan dergelijke moties haar stem kan geven.

Maar ook afgezien daarvan kunnen wij niet vóór moties, die een oordeel over den inhoud der steunregeling uitspreken, stemmen, zoodat, voeg ik er aan toe, het de heeren niet helpen zou, wanneer zij, om daarmede de stemmen der Christelijk-historische fractie te winnen, de moties anders zouden redigeren.

Het zouden inderdaad zeer overtuigende motieven moeten zijn, die ons zouden kunnen bewegen, door een hoe dan ook geformuleerde afkeuring van het Regeeringsbeleid op dit stuk, de Regeering af te vallen. Om te dezer zake te worden overtuigd van het verkeerde van de door de Regeering genomen maatregelen, zou de Kamer evenwel vóór alles de zaak zeer à fond moeten kunnen beoordeelen. Dit nu is, naar onze meening, allerminst het geval. Slechts weinige leden der Kamer, die dan ook allen het woord hebben gevoerd, welke uit anderen hoofde met de regeling van den steun in aanraking komen, kunnen met voldoende kennis van zaken over deze gewichtige aangelegenheid oordeelen. De Kamer is door den interpellant zonder eenige schriftelijke voorbereiding geplaatst voor een uiterst moeilijke materie. Dat was geen bezwaar om de interpellatie toe te staan, aangezien er geen reden was om Kamerleden, die over deze zaak met de Regeering van gedachten wenschten te wisselen, daartoe de gelegenheid te onthouden.

Maar deze onvoldoende voorbereiding is ons inziens wél een afdoende argument, om elke poging om de Kamer tot het doen van een uitspraak uit te lokken, met een exceptie van onontvankelijkheid te beantwoorden.

Zulks geldt wel in het bijzonder van de motie-de Bruijn, een motie, eenig in haar soort, meer gelijkende op de resumptie van een verhandeling, dan op een duidelijke uitspraak. Met dit document worden wij overrompeld. Het stuk, dat wij vóór ons hebben liggen, draagt niet eens de namen der onderteekenaars. Wij moeten ons daarover uitspreken, terwijl wij, indien wij naar de discussies willen luisteren en nog erger, als wij zelf deel willen nemen aan het debat, zelfs nauwelijks gelegenheid hebben gehad het stuk rustig te lezen. Hoe kan men van ons verwachten, dat wij zoo maar onderschrijven een betoog van goed geteld vier punten en acht alinea's, waarin dit wordt goedgekeurd, dat wordt afgekeurd; weer wat anders conditioneel wordt aanbevolen of conditioneel wordt verworpen; dit wordt afgewezen, van weer wat anders opschorting van invoering onder een voorwaarde wordt gevraagd?

Mijnheer de Voorzitter! Wij achten ons met den heer Diepenhorst incompetent om dit alles zoo maar te overzien. Bovendien rijst bij mij de vraag, of hier eigenlijk niet een verkapt recht van amendement wordt uitgeoefend op, niet eens een wetsont-

(de Savornin Lohman e. a.)

werp, maar, des te merkwaardiger, op een Regeeringsbesluit, nog merkwaardiger, zooals de heer Mendels van plan is te interrumpeeren, op voornemens van de Regeering, want hier wordt er met klem bij de Regeering op aangedrongen, de regeling van de standaardloonen, behoudens een te voren genoemde beperking, niet in te voeren, behoudens een beperking, die overigens, als ik iets van de zaak heb begrepen, ongeveer niets van deze standaardloonen zou doen overblijven. Dit is feitelijk een soort amendement op een Regeeringsbesluit, dat de Eerste Kamer zou aannemen. Die figuur is mij te singulier!

Ten slotte wensch ik te onderstrepen wat de geachte afgevaardigde de heer Diepenhorst heeft opgemerkt met betrekking tot de beteekenis van een stem vóór de motie. Dat is in wezen, en zulks geldt evenzeer van de motie van den heer de Bruijn als van de sociaal-democratische motie, een afkeuring van het Regeeringsbeleid in zake den steun.

De heer **Hermans**: Dat mag toch wel!

De heer **de Savornin Lohman**: Ik heb het heelemaal niet tegen deze heeren, Mijnheer de Voorzitter. Ik heb het tegen de Roomsche-Katholieke leden.

De heer **Hermans**: Ik ben toch ook lid der Kamer.

De heer **de Savornin Lohman**: De heer Hermans is inderdaad lid van de Kamer en het is mij altijd een genoegen in contact met hem te wezen, maar daarom richt ik nog niet altijd het woord tot hem.

De **Voorzitter**: Ik verzoek den heeren niet te interrumpeeren. De vergadering duurt toch al lang genoeg.

De heer **de Savornin Lohman**: Ik begrijp niet, hoe men kan ontkennen, dat stemmen vóór de moties afkeuring beteekent van een stuk Regeeringsbeleid. Ik zeg niet, dat het beleid van den Minister van Sociale Zaken in het algemeen in het geding is, maar toch wel een zeer belangrijk onderdeel er van, en ik kan niet inzien, zulks naar aanleiding van een ontkenning per interruptie door den heer van Lanschot van een dergelijke opmerking van den heer Diepenhorst, waarom men dat niet rondweg zou kunnen toegeven. Ik acht volstrekt niet uitgesloten, wat mij persoonlijk betreft, dat ik bij gelegenheid ook eens tegenover de Regeering zou komen te staan en dat een stem mijnerzijds als een stem tegen een bepaald deel van het Regeeringsbeleid, b. v. dat van defensie, zou moeten worden uitgelegd. Maar ik geloof, dat ik mij dat dan ook niet zou ontveinzen, hoeveel leed mij dat ook zou doen. Hoe kan men nu in dit geval ontkennen, Mijnheer de Voorzitter, dat men zich vierkant keert tegen de steunpolitiek der Regeering?

De opposanten zelf vatten de zaak zeer hoog op. Ik twijfel geen oogenblik aan den ernst van hun overtuiging, ik wil zelfs wel toegeven, dat ik onder den indruk ben gekomen van veel, dat hier is gezegd, waarbij ik niet in de laatste plaats denk aan de rede van den heer Nivard, maar dit alles gaat buiten mijn betoog om. De heeren beschouwen de aangelegenheid allerminst als een detail; zij houden ons voor, dat de Minister zeer afkeurenswaardige voornemens heeft in zake de steunregeling! Doch dan is een stem vóór moties, die van dezen gedachtengang de uitkomst zijn, ook een uitspraak tegen het steunbeleid van den Minister van Sociale Zaken.

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, daaraan doen wij niet mee!

De heer **van Vessem**: Mijnheer de Voorzitter! Over de in debat zijnde punten wensch ik enkele opmerkingen te maken. In de eerste plaats over de voorgestelde intrekking van den huurtoeslag voor werklozen.

Men kan zich afvragen: vanwaar huurtoeslag? Waarom bijv. geen toeslag voor andere ook zeer noodzakelijke behoeften, als brood of schoeisel? Het antwoord luidt: de huurtoeslag houdt verband met de opvoering der huur van arbeiderswoningen ten gevolge van de onverantwoordelijke sociaal-democratische mede door de andere partijen gesteunde gemeentelijke woningbouwpolitiek.

(van Vessem.)

Hetzij door de gemeenten zelf, hetzij door woningbouwverenigingen met gemeentelijken steun is een dure, een te dure, bouw van arbeiderswoningen in de hand gewerkt. Een bouw, die ook voor gezonde, ruime woningen, veel minder kostbaar had kunnen zijn.

Thans, nu door de werkloosheid en door loondaling de arbeiders de hoge huren niet meer kunnen opbrengen, komen de gemeenten te staan voor de catastrophale gevolgen van haar onjuiste woningpolitiek. Om aan deze catastrophale gevolgen te ontkomen, is de huurtoeslag ingesteld. Daardoor wordt de arbeider verhinderd, dit deel van zijn inkomen voor andere behoeften uit te geven en wordt hij gedwongen, dit deel van zijn inkomen aan huur te besteden.

Thans wil de Regeering den huurtoeslag intrekken. Het is duidelijk, waarom de gemeenten en de partijen, voor wier verantwoording de gemeentelijke woningbouwpolitiek komt, hier tegen zoo sterk opkomen, veel sterker, dan zij tegen een verlaging van het grondbedrag van den steun zelf zouden opkomen. Het is, omdat de catastrofe van de gemeentelijke woningbouwpolitiek hierdoor nader wordt gebracht.

Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk en het behoeft geen nader betoog, dat de steun der werkloozen niet verlaagd kan worden. Maar de wijze, waarop de Regeering door intrekking van den huurtoeslag den steun wil verminderen, is al zeer verwerpelijk. Zij wil daardoor de moeilijkheden, tot welke oplossing zij geen weg ziet, doen oplossen door een strijd te ontketenen tusschen de arbeiders en de woningeigenaars, waardoor zij hoopt, dat haar financiële moeilijkheden afgewenteld zullen worden op de ruggen van twee zeer weinig draagkrachtige groepen der bevolking. Dit is liberale politiek in haar slechtsten vorm. De werkloozen kunnen niet meer huur betalen van het grondbedrag van hun steun en ook de huiseigenaren kunnen niet toekomen en niet op de been blijven. Eenige noodzakelijke gevolgen van dezen maatregel zullen zijn: voor den werklooze minder geld beschikbaar voor voeding en kleeding; meer geld uitgeven voor minder goede woningen; huurverlaging van minder goede woningen; huurverlaging der betere woningen; uitzettingen; door het in uitzicht gesteld verbod hiervan, aantasting van het eigendomsrecht, dus voortschrijdende bolsjewisering; executies en faillissementen van huiseigenaars; vermindering van koopkracht ten nadeele der neringdoenden.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft in zijn gisteren gehouden rede een belangrijke politieke onthulling gedaan. Na de niet-aanvaarding van het vaste-lasten-ontwerp door de Tweede Kamer is van Regeeringszijde verklaard, dat hierin geen aanleiding tot aftreden van het Kabinet lag, omdat dit ontwerp geen onderdeel zou uitmaken van het algemeen Regeeringsbeleid, omdat niet zou zijn voortgekomen uit het initiatief der Regeering, maar uit den wensch van het Kabinet, om te gemoet te komen aan in de Kamer bestaande wenschen. Thans heeft echter de Minister medegedeeld, dat het oorspronkelijk zijn bedoeling is geweest, om het vervallen van den huurtoeslag voor te stellen nadat door aanvaarding van het vaste-lasten-ontwerp de huren zouden zijn verlaagd. Hieruit volgt, dat de Regeering en de Regeeringspolitiek niet zoo weinig bij het vaste-lasten-ontwerp geïnteresseerd waren als zij het destijds heeft voorgesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Welk een droevig beeld geeft hetgeen wij nu gehoord hebben van het regeerbeleid van dit Kabinet! Een belangrijk wetsontwerp, dat tot grondslag moet dienen van maatregelen, die hier gisteren door den Minister zijn aangeduid als een onderdeel van het algemeen Regeeringsbeleid, wordt niet aanvaard, de Regeering blijft, ja, ook die Minister, die de grondslag aan zijn voorgenomen maatregelen ziet ontvallen, treedt niet af, en neemt toch de maatregelen, waaraan de basis bij voorbaat is ontvallen! En zulks terwijl de Minister-President destijds heeft medegedeeld, dat met den tijdelijken aard van het Ministerschap van mr. Slingenberg werd rekening gehouden en hij daarom zijn functie van notaris zoude hebben aangehouden. Daaraan zouden wij danken het novum, dat deze Minister in functie tevens advocaat en notaris is.

Mijnheer de Voorzitter! Als lid der balie vind ik de positie van mijn geachten confrère interessant, maar als politieke op-

vassing van de positie van Minister der Kroon kan ik deze cumulatie niet bewonderen. Echter, Mijnheer de Voorzitter, ik begrijp, dat wij bij dezen Minister rekening moeten houden met de opvatting van zijn partijgenoot prof. Kranenburg van den Minister eenvoudig als mandataris eener meerderheidspartij, die blijkens de verkiezingen voor de Eerste Kamer ongeveer niet meer bestaat, hoewel zij in het Kabinet met twee mandatarissen gehandhaafd blijft. Tenzij deze Ministers wellicht beschouwd moeten worden als mandatarissen der S.D.A.P. Hoe dit zij, het blijft een parlementair monstrem, dat de Minister zich stelt achter een maatregel als zijnde deze een onderdeel van het algemeen Regeeringsbeleid, terwijl de Regeering den wettelijken grondslag, die de feitelijke mogelijkheid tot dezen maatregel moest scheppen, als een haar onverschillige zaak heeft voorgesteld.

Als tweede punt, Mijnheer de Voorzitter, wensch ik te bespreken den maatregel, dat werkloozen, die in vier jaren niet gedurende 26 weken hebben gewerkt, hun steun niet meer zullen ontvangen volgens de normen van hun beroep. Deze arbeiders worden dus als het ware losgemaakt van hun beroep en tot onvolwaardigen gestempeld. Ik acht het onjuist, dat de Regeering, die den gesteunden werklooze arbeid verbiedt, die hem zelfs werkzaamheden heeft verboden, die nimmer betaald worden, den werklooze, die niet gewerkt heeft, tot minderwaardig stempelt. Een dergelijke maatregel tegen werkloozen, van wie niet aangetoond kan worden, dat zij zonder goede reden arbeid geweigerd hebben, is onmenschelijk en vooral onmensche-lijk voor een Regeering, die niet voor vermeerdering van arbeidsgelegenheid zorgt, maar wier streven op elk gebied er op gericht is, het werk, dat nog te doen is, door minder arbeiders te doen verrichten.

Mijnheer de Voorzitter! Door de voorgestelde wijzigingen worden ook de georganiseerde arbeiders getroffen. Toen in 1934 de normen voor de ongeorganiseerden vervielen, bracht dit deze menschen op de barricaden: het oproer in den Jordaan. De vakbonden lieten toen niets van zich hooren. Thans, nu de georganiseerde werkloozen aangetast worden, roeren zich de bonden. Men ziet hieruit, hoe niet volkseenheid nagestreefd wordt, maar klasse-onderscheid zelfs tusschen werkloozen gemaakt wordt. Dit onderscheid maakt ook de Regeering, die niet georganiseerde werkloozen minder steun verleent dan georganiseerde. Voor deze achteruitstelling der niet-georganiseerden bestaat, in verband met de insolventie der verzekeringskassen, geen enkel argument. Vooral omdat het voor den ongeorganiseerde practisch onmogelijk is geworden alsnog lid eener organisatie te worden, want eerst na een jaar premie betaald te hebben en na een half jaar gewerkt te hebben verkrijgt men bij de werkloosheidsverzekering zijn volle rechten als verzekerde.

Mijnheer de Voorzitter! Dit Kabinet, dat opgetreden is met de toezegging, dat het de werkloosheid zou verminderen, is onmachtig gebleken om deze toezegging in daden om te zetten. In iedere maand bedraagt het aantal werkloozen ongeveer 40 000 tot 50 000 meer dan in dezelfde maand van het vorige jaar. De laatste cijfers, door het *Maandschrift* van het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerd, vermelden eind Juni 1936 ruim 378 000 werkloozen, tegenover ruim 333 000 werkloozen op eind Juni 1935, dus een toename van 45 000 werkloozen. Dit beteekent het bankroet, niet alleen van dit Kabinet, maar ook en vooral van het systeem, waaraan het zijn ontstaan dankt. Het is verklaarbaar, dat de politieke partijen, die nog meer dan dat zij dit systeem dragen, er zelf door gedragen worden, alles doen om dit verborgen te houden. Daarom moet verborgen blijven, dat in andere landen met een ander systeem betere resultaten zijn bereikt. Daarom werd door dit Kabinet een reisbelasting overwogen, die de burgers met kleine beurzen, dus de overgrootste meerderheid der bevolking, moest beletten in een naburig land de gunstige gevolgen van een ander systeem met eigen oogen te aanschouwen. Daarom bevatte *De Vrijheid*, het orgaan van de Liberale Staatspartij, in het begin van den zomer de ongelooflijke waarschuwing, dat men gedurende zijn vacantiereis in het buitenland toch vooral niet aan politiek moest doen en dat men toch vooral niet op grond van de toestanden,

(van Vessem e. a.)

die men met eigen oogen in het buitenland zou waarnemen, gevolgtrekkingen zou maken omtrent de deugdelijkheid van het systeem, waaronder deze toestanden waren ontstaan. Zoo angstig is men in de politieke partijen voor den indruk, die de gunstige toestanden, in Duitschland onder nationaal-socialistisch bewind ontstaan, op Nederlandsche reizigers zullen maken.

Mijnheer de Voorzitter! Daarom ook wordt het Nederlandsche volk door de politieke partijen stelselmatig opgezet tegen het Nederlandsche nationaal-socialisme. Ons volk moet tevreden blijven met de wantoestanden, die het huidige systeem het biedt.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering, die op haar verkeerden weg dan een stap vooruit en een week later een stap terug doet, zal de oogen van het Nederlandsche volk niet lang meer gesloten kunnen houden. De Nationaal-Socialistische Beweging zal er voor zorgen, dat de oogen van ons volk, dat over groote nationale krachten en mogelijkheden beschikt, die tot zijn opheffing kunnen worden geactiveerd, zullen opengaan.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, de voorgestelde moties. Ik zou willen vragen, wat de partijgenooten van de voorstellers der motie van de Roomsche-Katholieke Staatspartij in de Tweede Kamer hebben gedaan om door aanneming van het vaste-lasten-ontwerp die de intrekking van den huurbijslag compenseerende maatregelen te doen nemen, waarom zij thans roepen? Niets, Mijnheer de Voorzitter, integendeel, de leden van de fractie der Roomsche-Katholieke Staatspartij in de Tweede Kamer hebben door te stemmen tegen art. 1 van het vaste-lasten-ontwerp de intrekking van het wetsvoorstel veroorzaakt. De thans ingediende motie wil deze schuld der Roomsche-Katholieke Staatspartij voor de huidige moeilijkheden doen vergeten en wil door haar verdeelen van lof en afkeuring kool en geit sparen.

Aan den wortel van de door den interpellant voorgestelde moties liggen beschouwingen, die ik verfoei. Het bepaalde in art. 19 van het Reglement van Orde, dat een motie door ten minste vijf leden moet worden ondersteund, belet mij zelf in een nationaal-socialistische motie de nationaal-socialistische opvatting te belichamen. Aangezien de nood der werkloosheid in geen enkel opzicht mag worden verzwaard en aan geen enkele poging, ook niet aan de geringste, die verzwaaring van dien nood, al ware het voor enkele dagen, zou kunnen tegenhouden, steun mag worden onthouden, zal ik, nadat ik de moties aldus losgemaakt heb van de bedoelingen en de toelichtingen van haar voorstellers, mijn stem aan elk der ingediende moties geven, deze slechts aanvaardende voor zoover haar uiterlijke inhoud overeenkomt met mijn hierbij uiteengezette opvattingen.

De heer **Knottenbelt**: Mijnheer de Voorzitter! De leden mijner fractie achten de strekking der door de Regeering voorgenomen maatregelen, te weten: geleidelijke afschaffing van den huurbijslag en wijziging der grondslagen der werkloosheidsuitkeering, in beide onderdeelen juist.

Zij erkennen, dat aan de uitvoering dier maatregelen moeilijkheden zijn verbonden, doch vertrouwen, dat de Regeering die moeilijkheden zal weten te overwinnen.

Aangezien de ingediende moties, zoowel die van den heer de la Bella als die van den heer de Bruijn, mede blijkens de toelichtingen, zich richten tegen maatregelen, welke strekking onze instemming heeft, zullen de leden mijner fractie reeds om die reden, afgescheiden van de overige tegen de moties aan te voeren bezwaren, o.a. de onvoldoende voorbereiding, waarop de geachte afgevaardigde de heer de Savornin Lohman reeds heeft gewezen, hun stemmen aan de drie moties onthouden.

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Mijnheer de Voorzitter! In dit stadium van het debat geloof ik, na de uitvoerige rede, welke ik gisteren heb gehouden, met een korte beschouwing ten aanzien van de hoofdpunten van het door mij gevoerde beleid te kunnen volstaan.

In de eerste plaats zou ik een opmerking willen maken over de wijze van voorbereiding. De wijze van voorbereiding van deze maatregelen is van tweeërlei zijde aan critiek onderworpen, van de zijde van den geachten afgevaardigde den heer

(Minister Slingenberg.)

Nivard en van de zijde van den geachten afgevaardigde den heer de Savornin Lohman.

Ten aanzien van de critiek van den heer Nivard zou ik het volgende willen opmerken. De geachte afgevaardigde heeft tegen mij gezegd: waarom hebt gij niet de beproefde wijze gevolgd van overleg te plegen met de wethouders van de groote gemeenten en met de vertegenwoordigers van de vakcentrales.

De heer **Nivard**: De vakcentrales heb ik niet genoemd.

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Ik heb ze met name gehoord.

De heer **Nivard**: Neen, neen! Ik heb gezegd, dat de gemeenten dat overleg hadden kunnen plegen.

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Neen, pardon, tenzij ik den geachten afgevaardigde geheel verkeerd begrepen heb, heb ik uit zijn mond opgeteekend, dat ik overleg had moeten plegen met de vakcentrales.

De heer **Nivard**: Neen, dat heb ik niet gezegd.

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Goed, dan is dat een misverstand, maar dan zou ik toch willen zeggen, wat ik gedaan heb, en dat is dit.

Ik heb overleg gepleegd met de vakcentrales over die verschillende punten en met name de Contactcommissie gehoord, die bestaat uit vier leden van die vakcentrales, en wel tot twee keer toe, onder mijn persoonlijke leiding, in aanwezigheid van de hoofdamttenaren, die hierbij betrokken zijn.

Ik heb toen hun eerst precies, zooals de geachte afgevaardigde dat zou wenschen ten aanzien van de gemeenten, waarover ik direct nog iets zeggen zal, voorgelegd een plan en heb hun toen gevraagd, overweeg dit eens en laten wij over 14 dagen weer samenkomen om dit dan te bespreken, en zoo hebben we de zaak behandeld en het spreekt vanzelf, dat er verschil van inzicht was bij die gedachtenwisseling, maar ten slotte heeft de Regeering, gehoord de meening der vakcentrales, dit besluit genomen.

En wat de gemeenten betreft, in den tijd, dat de geachte afgevaardigde wethouder van Rotterdam was, werd er blijkbaar geconfereneerd met de wethouders der groote gemeenten als zoodanig. Dat gebeurt door mij ook; meermalen is dit in het afgelopen jaar geschied. Maar voor algemeene maatregelen zooals deze heb ik niet in de eerste plaats het advies te vragen aan de wethouders der groote gemeenten, maar daarvoor heb ik het geheele complex van gemeenten tot advies uit te noodigen. En nu is er in Nederland een Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten, welke in haar organisatie heeft de groote, middelbare en kleinere gemeenten en uit die vereeniging is een Contactcommissie benoemd, ook bestaande uit 4 personen, nl. 1 vertegenwoordiger van de kleine gemeenten, 1 van de middelbare en 1 van de grootere gemeenten en de vierde is een hoofdamttenaar van het bureau van deze Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten. Ook aan die commissie heb ik mijn schema voorgelegd. Ik heb het hun naar huis meegegeven en gezegd, kom over 14 dagen terug en laten we het dan eens samen bespreken, en ook die besprekingen, waar ik persoonlijk bij aanwezig was, hebben we gehad en ten volle, over de geheele linie in haar breedte en diepte en ook daar, het spreekt vanzelf, was verschil van inzicht, maar ten slotte heeft de Regeering haar besluit genomen, gehoord dus deze tweeërlei instanties, zoodat van gemis van voorlichting van de zijde van gemeentebesturen niet kan worden gesproken. Deze maatregelen zijn dan ook deugdelijk voorbereid, wel overwogen, alvorens het besluit daartoe genomen is.

Nu heeft de heer de Savornin Lohman gezegd, dat hij eenig bezwaar had tegen het feit, dat ik een concessie had gedaan aan de vertegenwoordigers van de groote gemeenten.

De heer **de Savornin Lohman**: Niet tegen de concessie op zich zelf.

61ste VERGADERING. — 11 SEPTEMBER 1936.

Interpellatie van den heer de la Bella.

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Neen, maar dat ik niet tot het inzicht ben gekomen, dat de wijze, waarop deze concessie was verkregen, een minder juiste was. Ik geloof, dat wij de zaak toch even anders moeten zien. Wanneer de Regeering, gehoord de vertegenwoordigers van die organisaties, tot een beslissing is gekomen en zij heeft die beslissing gepubliceerd, dan is het zeer aannemelijk, dat er vertegenwoordigers van bepaalde groepen zijn, hier die van de groote gemeenten, die tot mij komen en zeggen: mogen wij nog eens dat vraagstuk in zijn vollen omvang met u bespreken, vooral waar het de belangen der groote gemeenten betreft, en dat heb ik goed gevonden.

Ik heb daarvoor zelfs mijn vacantie bekort en in de maand, waarin ik verlof had, mij beschikbaar gesteld om met hen te spreken, omdat de zaak daarvoor inderdaad belangrijk genoeg is.

Toen hebben de heeren een betoog gehouden, waarvan ik deels niet de overtuiging had, dat de bezwaren op goede gronden berustten, maar anderdeels hebben zij mij kunnen aantoonen, en ik ben onder den indruk van die bezwaren gekomen, dat de standaardloonen, die ik had ontworpen, niet in alle opzichten juist waren en dat het overgangsbedrag, waarmede men in gelduitkeering per 13 September achteruit kan gaan, iets te hoog is.

Nu schaam ik mij niet om overtuigd te worden. Toen de vertegenwoordigers mij dat duidelijk hadden gemaakt, heb ik daaruit de conclusie getrokken en gezegd: goed, ik zal dit nader overwegen. Maar de hoofdpunten heb ik vastgehouden en dat zal ik ook nu doen.

De eerste vraag, die de geachte afgevaardigde de heer de la Bella heeft gesteld en waarover ook de heeren de Bruijn en Nivard hebben gesproken, is: waarom is het nu zoo urgent.

Mijnheer de Voorzitter! Er komt ten slotte een oogenblik, waarop men van meening is, dat het moet gebeuren en niet later. Van het oogenblik af, dat ik als Minister ben opgetreden, heb ik den huurbijslag onjuist gevonden. Ik heb dit nooit onder stoelen en banken gestoken. Ik heb in de Tweede Kamer in de maand November bij de behandeling van mijn begrooting uitvoerig mijn bezwaren daartegen medegedeeld en ik heb daarbij gezegd: ik ben voornemens daaromtrent maatregelen te nemen. Ik heb in deze vergadering het genoegen gehad met de heeren daarover te discussieeren en bij de interpellatie de Visser, die in de maand Maart in de Tweede Kamer is gehouden, heb ik wederom mijn opmerkingen daarover gemaakt. Ik heb ze toen uitgesteld tot de beslissing over het vaste-lastenontwerp, die in de maand Mei gevolgd is. Toen die beslissing gevallen was, heeft de Regeering zich de vraag gesteld: wat moeten wij nu doen om ons doel, de verlaging van de huren der arbeiderswoningen, te bereiken? Van dat oogenblik af heb ik overleg gepleegd, eerst met mijn ambtenaren binnen mijn Departement, daarna met vertegenwoordigers van de organisaties, toen met vertegenwoordigers van de gemeenten, om ten slotte te komen tot een decisie. Op 31 Juli heb ik de beslissing genomen met de mededeeling, dat zij op 30 Augustus in werking moest gaan. Ik meen, dat ik dezen datum juist gekozen heb, omdat — al is de invoering 14 dagen uitgesteld, het argument blijft van kracht —, als ik gevolg zou geven aan den aandrang om nu nog uit te stellen tot deze of die omstandigheid zou zijn ingetreden, ik met de maatregelen misschien zou kunnen komen midden in den winter en vooral hun, die meenen, dat het levenspeil van de werkloozen zal worden aangetast door dit complex van maatregelen — wat ik betwist —, zou het, dunkt mij, nog moeilijker vallen er in te berusten, dat de maatregelen op zoodanig tijdstip zouden worden genomen.

Daarom geloof ik, dat de datum juist gekozen was; aan uitstel is geen enkel voordeel verbonden. Voor het standpunt van de Regeering pleit alles, want wanneer men de zaak nu weer gaat uitstellen, komt er geen eind aan het uitstel; dan zijn er nog andere organen, die het volgende uitstel bepleiten en dan komt er van uitstel ten slotte niets dan afstel.

Het voornaamste punt is eigenlijk de quaestie van de draagkracht en van de compensatie, door den heer de la Bella en

den heer de Bruijn uitvoerig besproken. Ik heb in mijn eerste betoog uitvoerig trachten aan te toonen tegenover den geachten interpellant — de heer de Bruijn was toen nog niet aan het woord geweest —, dat hier de draagkracht van de werkloozen buiten beschouwing zou kunnen blijven, omdat ik, sprekende namens de Regeering, van cordeel ben, dat de draagkracht zoo is, dat het levenspeil niet mag worden verlaagd, zoodat alle beschouwingen, die daarover door den heer de la Bella zijn gehouden, door mij zijn genoemd niet ter zake dienende en dat alleen overblijft wat de heer de Bruijn betoogde, nl. dat ik mij vergis in de compensaties, die ik meen te zien, en dit punt zou ik nog even willen bespreken. Het schijnt mij toe, dat dat het voornaamste punt is van het debat.

Nu heeft de geachte afgevaardigde de heer de Bruijn gesproken over de distributiemaatregelen; dat is het eerste deel van de compensatie, die ik op het oog heb en de geachte afgevaardigde heeft mij eenige bezwaren voorgelegd tegen het betoog, dat ik heb gehouden. In de eerste plaats heeft hij gezegd: dat vleesch in blik is niets nieuws en gij kunt dat op het oogeblik niet als compensatie aannemen. Daarin vergist de geachte afgevaardigde zich. Het vleesch in blik is gekomen als gevolg van een landbouwmaatregel: de aflachting van rundvee op groote schaal. Daaruit is een aantal blikjes voortgekomen, dat groot was, maar ten slotte toch beperkt, omdat er een keer een eind aan kwam en dat einde was dit voorjaar gekomen. De Minister van Landbouw, met wien ik hierover herhaaldelijk gesproken heb, had bezwaren, uit een oogpunt van landbouwpolitiek, om een tweede aflachting op soortgelijke groote schaal ter hand te nemen. Toen heb ik getracht een anderen weg te bewandelen en ik ben daarin geslaagd. Ik ben toen gaan spreken met den Minister van Landbouw en van Financiën, om eenige tegemoetkoming te verlenen in de heffingen en de accijnzen, die op het vleesch op dit oogenblik drukken, en ik heb deze geachte bewindslieden gemakkelijk kunnen overtuigen van de noodzakelijkheid, om vooral onder de omstandigheden, nu deze maatregelen aan de orde zijn, hieraan mede te werken. Wanneer deze maatregelen niet in uitzicht waren gesteld, zou er niet opnieuw vleesch in blik zijn gekomen. Dat staat vast en dat moge de geachte afgevaardigde aanvaarden. Er is dan ook reeds een aantal maanden in vele gemeenten, weken in andere gemeenten, een lacune in die vleeschdistributie, die gestaakt is, en wanneer die nu weer begint op geheel andere schaal en uitgaande van den socialen maatregel, wat voorheen was een landbouwcrisismaatregel, dan is dat wel degelijk iets nieuws, dat wordt aangeboden. Daarenboven — misschien heb ik dit gisteren niet voldoende duidelijk gezegd — is de prijs van dit vleesch in blik, niettegenstaande de lasten nu verdwenen zijn, wederom nog verlaagd van 35 tot 32,5 cent.

De geachte afgevaardigde vroeg mij verder de verstrekking van margarine uit te breiden ook tot de kleine gezinnen. Als ik mij niet bedrieg, was er gisteren eenige beweging in deze Kamer, hetgeen slechts bij hooge uitzondering het geval is en het zal daaraan toe te schrijven zijn, dat de geachte afgevaardigde niet heeft verstaan, dat ik gisteren reeds aan de Kamer mededeelde, dat de distributie van margarine, vermeerderd met vetten, ook zal geschieden aan de kleinere gezinnen, zelfs aan de kleinste gezinnen, die zonder kinderen. In dit opzicht verheugt het mij, dat ik den geachten afgevaardigde een gunstig antwoord kan geven.

De geachte afgevaardigde heeft in zijn rede van hedenmorgen er niet over gesproken, dat er een groentendistributie op groote schaal zal worden tot stand gebracht. Er is in dit opzicht harmonie tusschen het bedrijfsbelang en het belang der werkloozen. Het bedrijfsbelang brengt mee, dat de groenten niet op den mesthoop komen, maar haar weg vinden, zij het voor den allerlaagsten prijs en voor de werkloozen is het van groot belang, dat de groenten tegen zeer lagen prijs in den winkel ter beschikking worden gesteld. Die twee lijnen samen hebben er toe gevoerd, om de Regeering te doen besluiten om niet alleen ten aanzien van de verse groenten zooveel mogelijk te doen als maar eenigszins de omstandigheden toelaten, maar ook om thans verduurzaamde groenten, met name zuurkool en erwten en boonen (in anderen vorm) in den

(Minister Slingenberg.)

loop van dezen herfst op groote schaal en tegen lagere prijzen ter beschikking te stellen van de werkloozen.

Dat zijn de zeer aanwijsbare directe compensaties tegenover het verlies van gelduitkeering. Ik heb die gisteren becijferd aan de hand van de gegevens, die — ik geef dit den heer de Bruijn toe — niet heelemaal practisch uit te voeren zijn, want dit is eenigszins theorie. De berekening is, dat het voordeel meer dan f 1 zal zijn. Hij heeft met eenigen klem betoogd, dat de werkloozen niet in staat zouden zijn om zich die levensmiddelen te verschaffen, omdat daarvoor in het gezin niet meer de noodige middelen aanwezig zouden zijn. Hoezeer ik overtuigd ben, dat met het geld, dat er is, door den werklooze gewoekerd moet worden en ook gewoekerd wordt, de practijk wijst uit, dat men er in slaagt om zich die goedkope levensmiddelen te verschaffen. Het bewijs daarvan heb ik nog gisteren en eergisteren gehad, toen ik door wethouders van de groote gemeenten telefonisch, telegrafisch, schriftelijk en mondeling ben aangezocht om toch zoo spoedig mogelijk met die distributie te beginnen, om toch zoo spoedig mogelijk blikjes groenten en margarine te geven, omdat men daarnaar hunkert. En zoo is het. Wanneer men er alleen naar zou hunkeren en het niet zou kunnen verkrijgen, dan zouden die wethouders niet zoo'n groote voortvarendheid betrachten en er niet zoo den nadruk op leggen, dat deze distributie van zoo groote beteekenis is.

Ik handhaaf dus ten volle, dat de compensaties, die ik gisteren heb uiteengezet, inderdaad reëel zijn en binnen zeer korten tijd kunnen worden geëffectueerd. Nog heden zal de opdracht worden gegeven om 4 miljoen blikjes in de distributie te brengen, zoodat er reeds op den 13den September gelegenheid zal zijn die in ontvangst te nemen.

De tweede compensatie, die ik heb aangegeven, ligt in de huurverlaging. Daar zijn verschillende woorden aan gewijd en er is in twijfel getrokken, of die compensatie wel zal volgen en met name, of zij wel zoo spoedig zal volgen, dat zij reeds de volgende week in werking kan treden. Ik heb mijn betoog van gisteren slechts in een enkel opzicht aan te vullen om duidelijk te maken, dat de hoop gewettigd is, dat de huurverlaging zal intreden en dat zij zeer spoedig zal intreden. De heer Nivard meende, dat ik een verwijt had gericht aan de gemeentebesturen in dezen zin, dat ik zou hebben gezegd, dat zij nalatig zouden zijn. Ik denk er geen oogenblik aan om in dit opzicht een verwijt aan eenig gemeentebestuur te maken. Ik weet veel te goed — ook ik heb in dat opzicht de ervaring van den heer Nivard en ook de bittere ervaring, waarover hij spreekt —, dat het ambt van wethouder in crisisjaren buitengewoon moeilijk is.

Maar wel verre van hun een verwijt te doen, heb ik een beroep op hen gedaan en gezegd — en ook de Voorzitter van den Ministerraad heeft dat gedaan, toen hij in mijn verloftijd de heeren ontving —: Begint aanstonds — dat was, naar ik meen, omstreeks 10 Augustus — met uw voorbereiding. Ik geef u 14 dagen uitstel; rekent er niet op, dat ge verder uitstel krijgt; rekent er op, dat de maatregel ingaat, en neemt uw maatregelen en voorzorgen. Nu is mijn betoog dit — en dat is geen verwijt —: de gemeentebesturen hebben nu eenigen tijd gehad om die maatregelen in gang te zetten en dien tijd hebben zij ook benut, want ik heb van meer dan één zijde vernomen, dat gemeentebesturen sinds eenigen tijd bezig zijn de quaestie van de huurverlaging voor te bereiden. Nu staat één ding muurvast. De woningwetwoningen, waarover Rijk en gemeenten samen te beslissen hebben, kunnen onmiddellijk met ingang van Maandag in huur verlaagd worden. Mag ik er aan herinneren, dat ik met Amsterdam zeer spoedig tot overeenstemming ben gekomen? Door Amsterdam werd mij een voorstel gedaan: die en die woningen moeten worden verlaagd. Wilt gij ons daarvoor een bijdrage geven volgens de Woningwet, zooals dat voorgeschreven staat? Ik heb toen onmiddellijk gezegd: Ik geef u mijn medewerking. En dat is niet, zooals de geachte afgevaardigde de heer Nivard meent, een quaestie van weken of misschien maanden. Neen, Mijnheer de Voorzitter, het gemeentebestuur van Amsterdam heeft mij geschreven, een telegram gezonden, en binnen 24 uur had dat gemeentebestuur van mij telegrafisch antwoord, op welke wijze ik die gemeente zou bijstaan. Amsterdam heeft dat goed gevonden en overeenstemming is volledig bereikt.

Wanneer andere gemeenten zich op dezelfde wijze tot mij wenden, en mij voorstellen doen, schriftelijk, mondeling of telegrafisch of hoe ook, dan kunnen zij er op rekenen — ik heb den dienst aan mijn Departement er op ingesteld —, dat zij binnen 24 uur antwoord hebben.

Welnu, wanneer dat zoo is — en dat dat zoo kan zijn, is reeds bewezen; Utrecht en ook andere gemeenten zijn in die richting werkzaam —, behoeft er geen enkele vrees te bestaan ten aanzien van de huurders, die wonen in gemeentelijke woningen of in door gemeente en Rijk gesubsidieerde woningwetwoningen. Moeilijker is de zaak — ik geef dat direct toe — ten aanzien van degenen, die in particuliere woningen wonen, maar ik heb er reeds gisteren uitvoerig bij stilgestaan, en ik zou het nog eens in het kort willen herhalen, er zijn toch zooveel factoren, die hier in gunstige richting werken, dat ik voor mij er niet aan twijfel, of het gewenschte gevolg zal intreden. Ik ben het met den geachten afgevaardigde den heer Diepenhorst volkomen eens: hier mogen niet intreden huurstakingen; hier mag geen eigen richting worden geduld, evenmin als waar ook eigen richting geduld kan worden, maar hier moet worden gevoerd het overleg tusschen huurder en verhuurder, waarbij de gemeente als tusschenpersoon, als leider van de conferentie kan optreden, ten einde de beide partijen in de goede richting te bewegen. Zulks geschiedt reeds. Ik weet het bij ondervinding. Dat zulks is geschied, blijkt uit een communiqué in de ochtendbladen, waarin werd medegedeeld — en dat is een gewichtig element, hetgeen ik den geachten afgevaardigde den heer Diepenhorst toegeef —, dat de eigenaren, die inderdaad in deze omstandigheden in moeilijkheden komen te verkeerren, trachten met hun hypothecairen crediteur tot een regeling te komen. Ook hier ligt het belang van den hypothecairen crediteur op tafel. Ook hij zal moeten inzien, dat hij een offer heeft te brengen, omdat hij zijn eigenbelang zoo goed doorziet, dat, indien het tot executie moet komen van groote complexen, hij onnoemelijke verliezen zal lijden.

Dat zal ongetwijfeld de waarborg en de prikkel zijn voor alle partijen, die hier zijn, om een aannemelijke regeling te treffen. Het belang van den verhuurder heb ik reeds geschilderd, toen ik zeide, dat, indien hij bereid is tot een redelijken prijs zijn huur te verlagen, hij kan rekenen op de medewerking van de Overheid. Het heeft mij verbaasd, dat de geachte afgevaardigde de heer de la Bella daaraan aanstoot heeft genomen en gezegd heeft: ja, dat is een maatregel, dien ik aanneem, dat gij zult nemen en ik neem ook wel aan, dat de verhuurder dan de huur zal verlagen. Maar, zoo voegde hij hieraan toe, ik heb bezwaar, dat de alsdan verlaagde huur aan den verhuurder wordt afgedragen door de Overheid. Deze beschouwing verbaasde mij. Moet immers de huurder op dit oogenblik niet zijn volle huur betalen en is hij niet beter af, indien hij de mindere huur betaalt, zij het via het gemeentebestuur? Ik geloof, dat de heer de la Bella, dit overwegende, zal moeten inzien, dat in dit opzicht zijn meening niet juist was.

Ik twijfel er niet aan, of de gewenschte gevolgen van huurverlaging zullen spoedig intreden.

Het derde punt van beteekenis is de positie, waarin wij komen te verkeerren nu en waarin wij zullen komen te verkeerren aanstonds in de maand Mei. Te recht hebben verschillende geachte afgevaardigden er op gewezen, dat, wanneer in de maand Mei de nieuwe maatregelen in hun geheel in werking zullen komen, dan een toestand zal komen te ontstaan, die voor de werkloozen een ondraaglijke last is. Ik zeg dit met nadruk. Ongewijzigde invoering in de maand Mei, zonder dat daar iets tegenover staat, is naar mijn meening uitgesloten. Tusschen de maand September en de maand Mei zijn zoovele gelegenheden om met de Volksvertegenwoordiging van te wisselen en om met de Contactcommissie uit de vakcentrales en die der Nederlandsche gemeenten te overleggen, dat het aan geen twijfel onderhevig behoeft te zijn, of wij spreken elkaar over dat onderwerp nog herhaaldelijk. Ik heb daarom ook opzettelijk uit die overweging, en dit als antwoord aan den heer de Bruijn, mij in mijn betoog van gisteren beperkt, en ik doe het ook nu, tot den toestand, die zal intreden den komenden winter, en niet tot wat in de maand Mei zal gebeuren. Ik handhaaf de afschaf-

(Minister Slingenberg.)

ving van den huurbijslag zonder eenige reserve, want dat is een euvel, dat zoo spoedig mogelijk moet verdwijnen. Wij zullen echter nader met elkaar overleggen wat er moet gebeuren ten aanzien van den nieuwen toestand. Ik hoop, dat dit voor de heeren een reden moge zijn om nog eens te overwegen, hoe zij tegenover deze zaak zullen staan.

Er is door den heer van Embden ook gevraagd: zijt gij er wel zeker van, dat die huurverlaging tijdig zal intreden? Ik heb op dat gedeelte van zijn betoog reeds geantwoord, ook op datgene, wat hij heeft gezegd ten aanzien van hetgeen in de maand Mei zal geschieden. Deze geachte afgevaardigde heeft nog twee opmerkingen van algemeen aard gemaakt. Hij heeft gezegd: de werkloozenzorg, dat blijkt wel uit deze discussie, moet wettelijk worden geregeld. Indien ik hier voor een schoone lei stond, zou ik er geen oogenblik over aarzelen om het volkomen eens te zijn met den geachten afgevaardigde, dat, indien wij een zoo belangrijk onderwerp als de werkloozenzorg in zijn geheel zouden krijgen te regelen, zulks bij de wet zou moeten geschieden. Wij hebben hier echter een historisch gegroeiend toestand. Wij hebben het Werkloosheidsbesluit van 1917, dat is ingevoerd in de oorlogscrisisjaren, toen ook een groote werkloosheid ging intreden. Deze regeling heeft altijd redelijk gewerkt in normalen tijd. Toen kwam de economische crisis, die wij nu doormaken. Toen heeft men ook doorgebouwd op dat Werkloosheidsbesluit en heeft men er een verlengstuk aan vastgehecht. Aangezien deze aangelegenheid op deze wijze historisch gegroeid is, is het niet zoo gemakkelijk om aanstonds een wettelijke regeling daarnaast te stellen. Vooral is dit moeilijk in een tijd als waarin wij nu leven. Indien er een wettelijke regeling zou moeten komen, waarvan ik een voorstander ben, is het beter dat te doen in normale en rustiger tijden dan in een tijdsbestek als waarin wij nu leven, waarin de omstandigheden zoo geheel anders zijn dan in normale tijden.

De tweede opmerking van algemeen aard van den geachten afgevaardigde was: zult gij niet moeten komen met een huurcommissiewet en een huuropzeggingwet en zijt gij er zeker van, dat die niet-uitzettingwet tijdig gereed zal zijn en dat zij goed zal werken met het oog op de rechterlijke macht?

De denkbeelden, die daaraan ten grondslag liggen, zal ik uiteraard overwegen, gelijk de Regeering steeds overweegt, wat in het vraagstuk van de huurverlaging zal moeten geschieden. Maar de moeilijkheid is, dat de Regeering in dit opzicht staat voor deze omstandigheid, dat de pogingen, die de Regeering gedaan heeft om bij de wet tot huurverlaging te komen, in de Tweede Kamer gestrand zijn. Nu is dat op zich zelf geen bezwaar om de aangelegenheid opnieuw ter hand te nemen, maar vóórdat men dat doet, moet men eenigermate tasten en zoeken, hoe de opvattingen daaromtrent in den lande zich hebben gevormd. Indien er in de Staten-Generaal in dat opzicht op medewerking gerekend zou kunnen worden, zou ik niet bij voorbaat willen zeggen, dat ik van een dergelijk wetsontwerp afkeerig zal zijn. Ik zal het onderwerp nader in gedachten houden en zeker met welwillendheid overwegen.

De geachte afgevaardigde de heer de Bruijn heeft hedenmorgen gesproken over de standaardloonen, waaromtrent hij een moreel en materieel bezwaar heeft gemaakt. Het moreele bezwaar n.l., dat de vakarbeiders door deze maatregelen van de Regeering zouden worden gedeclasseerd. Ik zou die uitdrukking niet gaarne voor mijn rekening willen nemen. In het feit, dat de vakarbeiders onder het standaardloon vallen, behoeft hij geen enkele declassificatie te zien. Dat zulks geschiedt, is alleen een gevolg van de omstandigheden. Een Regeeringsmaatregel is het natuurlijk formeel, maar het is van de zijde van de Regeering niet anders dan een bevestiging van hetgeen zich in de vrije maatschappij voordoet. Wat het materiele gedeelte betreft, zou ik willen zeggen: gij kunt die 2 gulden hier op het oogenblik in geding brengen, maar na hetgeen ik gezegd heb omtrent de eerste en tweede etappe, geloof ik, dat hij zich zal moeten beperken tot één gulden en daarom in zijn beschouwing moet betrekken de compensatie van de huurverlaging en van de distributie.

Voor zoover het groote gezin betreft, zijn zij bovendien nog in de gelegenheid om van dit groote percentage te kunnen profiteren. Bij de uitvoering van dezen maatregel zal ik er intus-

(Minister Slingenberg e. a.)

schen nauwgezet voor waken in hoeverre iets zou gebeuren, dat onoverkomelijke bezwaren zou hebben of dat zeer groote bezwaren mede zou brengen en ik zal bij de uitvoering van dezen maatregel het advies inwinnen van de Contactcommissie uit de vakcentrale. Ik hoop, dat de geachte afgevaardigde in deze mededeeling aanleiding zal willen vinden om ook dit onderwerp ietwat anders te bekijken.

De geachte afgevaardigde de heer Diepenhorst heeft nog mijn aandacht er op gevestigd, dat niet onder alle omstandigheden de helft van de vermindering van den huurbijslag voor rekening van den eigenaar zal moeten komen. Indien de geachte afgevaardigde mijn rede in haar geheel in de *Handelingen* nog even zal willen nalezen, dan zal hij daaruit ontwaren, dat dit ook mijn standpunt is. Ik heb slechts exempli gratia dit als voorbeeld van een redelijke oplossing aanbevolen. Ik heb er aan toegevoegd, dat er in sommige gevallen aanleiding zal zijn om dit anders te bekijken, zoowel aan de eene zijde als aan de andere. Ten aanzien van het vraagstuk van de huurverlaging en van de spoedige invoering daarvan zullen zich inderdaad moeilijkheden voordoen. Wij zullen van Regeeringsstandpunt uit trachten, die moeilijkheden te overwinnen en hopen daarbij de medewerking te mogen hebben van de gemeenten. Maar men ontleene daaraan niet de conclusie, dat daarom deze maatregel onmogelijk en onuitvoerbaar zou zijn. Ik acht hem volkomen mogelijk en in alle opzichten uitvoerbaar.

Ik zou de Kamer willen vragen: leg de volle verantwoordelijkheid voor dezen maatregel op mij. Neem in dit opzicht geen motie aan, maar roep mij nader ter verantwoording, wanneer deze maatregel niet behoorlijk zou functioneeren. Ik kan de verzekering geven, dat ik met allen invloed, waarover ik beschik, en met al mijn kracht, al moge die ook gering zijn, er naar zal streven, om deze vermindering van geldelijke uitkeering te compenseeren eenerzijds door de huurverlaging, anderzijds door de distributie. Wanneer wij eenige weken, misschien eenige maanden verder zijn, ben ik er van overtuigd, — en de heeren mogen mij daarin ter verantwoording roepen —, dat de huurverlaging zal zijn ingetreden, de distributie in vollen gang zal zijn en de arbeidende stand de gunstige gevolgen van dezen maatregel zal ondervinden.

Omtrent de moties zelf kan ik zeer kort zijn. Uit hetgeen ik gezegd heb, zal men de conclusie moeten trekken, dat ik de moties alle ontraad, ook al, omdat de Regeering aan deze moties onmogelijk uitvoering kan geven. Ik heb gisteren al gezegd, dat de maatregelen, die de Regeering met 31 Juli heeft genomen, één complex vormen; een deel omvat voordeelen voor de werklozen, die onbetwistbaar en ook onbetwist zijn en dus geld kosten; een ander deel omvat maatregelen, waardoor de gelduitkeeringen van het Rijk zullen verminderen.

Het is voor de Regeering niet te aanvaarden, dat deze maatregelen in twee onderdeelen gesplitst zouden worden en dat men zou kunnen zeggen: het eene gedeelte willen wij wel, maar het andere gedeelte keuren wij af. Dat is voor de Regeering niet te aanvaarden.

Daarom hoop ik, dat deze Kamer bij nadere overweging en gehoord mijn nadere toelichting, zal kunnen besluiten om deze moties niet aan te nemen, maar aan de Regeering te zeggen: ik stel u verantwoordelijk er voor, dat de maatregelen, welke gij in uitzicht hebt gesteld, ook zullen tot stand komen. Die verantwoordelijkheid wordt door mij aanvaard.

De heer de la Bella: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal kort zijn en ga op allerlei uitingen, beweringen en stellingen, welke hier zijn verkondigd, niet in. Er zou veel over te zeggen zijn, ik meen met klem van redenen, maar ik zal dat niet doen in verband met den geruimen tijd, die aan deze zaak reeds is besteed, en ik kan begrijpen, dat men haar thans wenscht te beëindigen.

Ik ben erkentelijk voor de wijze, waarop de Kamer in het algemeen heeft gereageerd op de interpellatie. Een van de weinige punten uit de discussie, waarover ik nog iets zou willen zeggen, betreft het standpunt van den heer van Embden, die eigenlijk zei: de huur is niet alleen een quaestie, verband houdende met het werkloosheidsvraagstuk en de werkloozenzorg, het is een algemeene quaestie, en hij betoogde verder, dat het

(de la Bella e. a.)

wenschelijk zou zijn een wettelijke regeling te hebben ten aanzien van deze materie. Hij zei ook: op deze wijze komen verschillende quaesties niet voldoende tot haar recht.

Hiermede ben ik het eens, maar de motiveering, waarom de heer van Embden toch met de eerste etappe kan meegaan, is mij ontgaan. Acht hij de haast, die er bij is, zóó groot, dat de belangrijke bezwaren, welke hij heeft geuit, ondergeschikt zijn geworden?

Ten aanzien van hetgeen de Minister heeft gezegd wil ik volstaan met mede te deelen, dat wij niet overtuigd zijn van hetgeen hij heeft gezegd, n.l., dat vast zou staan, dat de ondersteunden van deze maatregelen geen nadeel zouden hebben. Er moet nog zooveel tot stand worden gebracht, waarop zijn veronderstelling is gegrond, dat wij met den besten wil niet kunnen aannemen, dat het zich in de praktijk zal verwezenlijken. De maatregelen gaan spoedig in en het feit alleen reeds, dat eerst de minst draagkrachtigen een groot offer hebben te brengen en dan moeten trachten compensatie te vinden, is voor ons niet aanvaardbaar.

Ik betreur het zeer uit de woorden van den heer de Savornin Lohman te moeten opmaken, dat de Christelijk-Historische fractie, en ik heb den indruk, dat dit ook geldt voor de fractie van ons geacht medelid den heer Diepenhorst, blijkbaar niet de beschikking heeft over een deskundige op dit gebied, terwijl dit toch een vraagstuk betreft, waarbij een paar millioen arbeiders zijn betrokken en in ieder geval een aantal werkdoozen van ongeveer 400 000.

Een enkel woord over de moties. Op de staatsrechtelijke overwegingen van den heer Lohman ga ik niet in; ik geloof ook niet, dat dit noodig is.

Als ik hem goed begrepen heb, dan meent de heer de Bruijn, dat onze motie niet ver genoeg gaat, terwijl professor Diepenhorst en professor van Embden zeiden, onze motie gaat verder dan die van den heer de Bruijn. Ik wensch mij in dit meeningsverschil niet te mengen. Wij hebben de motie zoo gesteld, omdat wij gemeend hebben, dat de vorm, waarin de moties gegoten zijn, voor niemand, die meent dat het niet kan wat de Minister wil, eenig bezwaar mag opleveren om den ramp van morgen af te wenden.

De strekking der motie houdt natuurlijk niet in: vandaag niet en dan morgen wel. Onze opvatting is bekend en ook niet twijfelachtig. Als de Minister de zaak in nadere overweging neemt, dan komt hij er zoo niet mee terug, dat staat vast, en als hij terug zou komen met wijzigingen, die niet in overeenstemming zijn met het algemeen verzet, dat er is geweest, dan is er in ieder geval de mogelijkheid geopend om de zaak opnieuw in het Parlement te brengen. Dat is natuurlijk zeer belangrijk.

Of onze motie verder gaat dan die van den heer de Bruijn, vind ik ondergeschikt aan het ontzaglijk belang, dat de zaak niet doorgaat. Ik wensch elke overweging, die geen direct verband houdt met deze ernstige quaestie, buiten beschouwing te laten.

Dat de Minister, als onze motie zou worden aangenomen, ernstig rekening zal willen houden met wat over deze aan gelegenheid is gezegd en ook gevoelig zal zijn voor het algemeen verzet, mag m.i. worden verwacht.

Onze fractie, met handhaving harer motie, zal echter zoo noodig gaarne haar stem geven aan de motie van den heer de Bruijn e.s. welker inhoud niet in strijd is met het standpunt onzer fractie, dat door mij zelf bij mijn interpellatie, naar ik meen, voldoende tot uiting is gebracht.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat de heer Janssen mij heeft bericht, dat hij de vergadering heeft moeten verlaten.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

(Voorzitter e. a.)

De eerste motie van orde van den heer de la Bella e.s. (Stuk n°. 162, I) wordt verworpen met 30 tegen 11 stemmen.

Tegen hebben gestemd de heeren Ruijter, Fleskens, van Sasse van Ysselt, Serrarens, Knottenbelt, Andriessen, van Asch van Wijck, van Citters, Gelderman, Briët, de Savornin Lohman, Otten, van der Hoeven, Anema, Kropman, van Rappard, van Lanschot, Kolff, de Bruijn, Schoemaker, de Gijsselaar, van Embden, van den Bergh, Werker, Nivard, Steger, ter Haar, Diepenhorst, Michiels van Kessenich en de Voorzitter.

Vóór hebben gestemd de heeren van Vessem, Hermans, Mendels, Danz, Polak, Vorrink, de Zeeuw, Moltmaker, Ossendorp, de la Bella en mevrouw Pothuis—Smit.

Afwezig bij deze stemming was de heer Janssen.

Aan de orde is de stemming over de tweede motie van orde van den heer de la Bella e.s. (Stuk n°. 162, II).

De **Voorzitter**: De heer de la Bella deelt mij mede, dat deze motie van orde door de voorstellers wordt ingetrokken.

Aangezien de tweede motie van orde van den heer de la Bella e.s. (Stuk n°. 162, II) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De motie van orde van den heer de Bruijn e.s. wordt aangenomen met 25 tegen 16 stemmen.

Vóór hebben gestemd de heeren Mendels, Andriessen, Danz, Kropman, Polak, Vorrink, de Zeeuw, van Lanschot, de Bruijn, Schoemaker, Moltmaker, Ossendorp, van Embden, Werker, Nivard, Steger, de la Bella, mevrouw Pothuis—Smit, de heeren Michiels van Kessenich, van Vessem, Ruijter, Fleskens, van Sasse van Ysselt, Hermans en Serrarens.

Tegen hebben gestemd de heeren Knottenbelt, van Asch van Wijck, van Citters, Gelderman, Briët, de Savornin Lohman, Otten, van der Hoeven, Anema, van Rappard, Kolff, de Gijsselaar, van den Bergh, ter Haar, Diepenhorst en de Voorzitter.

Afwezig bij deze stemming was de heer Janssen.

De **Voorzitter**: Ik dank de Regeering namens de Kamer voor de verstrekte inlichtingen.

Ik geef thans het woord aan den heer Minister van Sociale Zaken, die het gevraagd heeft.

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de heuglijke gebeurtenis in den lande, de algemeen gevierde verloving van H. K. H. Prinses Juliana, heeft de Regeering besloten om aan alle gesteunde werklöozen in de komende week een extra uitkeering te doen geven ten bedrage van f 2,50.

De **Voorzitter**: Ik dank den heer Minister voor de gedane mededeeling.

Overeenkomstig art. 13, 2de lid, van het Reglement van Orde, worden de notulen van het verhandelde in deze vergadering gelezen en goedgekeurd.

De vergadering wordt gesloten.